

HIŠE SE SPREMINJAJO, SLEDOVI OSTAJAJO (III. DEL)

VOLJČEVA CESTA IN KLIS

Osrednji del mesta Vrhnike nosi ledinsko ime *na Klisu*. Ime je dobilo po spodnjem delu potoka Bela, ki se v svojem zgornjem toku proti izviru oži v pravo sotesko ali klis in je šele kasneje dobil značilno slovensko ime po kamniti, občasnno suhi, beli strugi.¹ Je edini znani primer takšnega rečnega imena na Slovenskem.² Nekdaj se je na Klisu razprostirala rodovitna ravnica z dolgimi in ozkimi njivami, na katerih so sejali žito in deteljo ter sadili koruzo in krompir.³ Med njivami so potekale poti, ena od Sokolskega doma mimo Štirnovе hiše in Jerebovega kozolca do Stare ceste; druga med Glažarjevo in Žibertovo hišo, od katere je šla pot čez Žontovo dvorišče na Staro cesto, od nje pa se je cepila pot tudi proti Tržaški cesti med Lenarčičevo hišo in Kunstljevo vilo; tretja je tekla za Kunstljevo vilo mimo dvorišča Sokolskega doma proti poti, ki je povezovala Tržaško cesto mimo Skvarčeve hiše s *Polancovim malnom* – kasnejšo Pišlerjevo zbiralnico zdravilnih zelišč ob Beli; četrta je vodila ob potoku do Stare ceste in peta med njivami mimo ograje Ivane Ogrin do Voljčeve ceste, kjer je ob križišču s cesto sredi poti stal lesen vrteči križ in dopuščal pot samo pešcem. Na Klisu sta se že leta 1869 nahajali tudi dve vodni napravi. V bližini ali celo na mestu kasnejše Pišlerjeve destilarne je stal mlin s stopami gospoda Ignaca Simona, nekoliko višje na robu Klisa pa mlin Jelovškovich dedičev, poznejši Habetov mlin.⁴

Klis na mapi franciscejskega katastra, 1824 (Hrani Arhiv Republike Slovenije).

Pogled na Vrhniko z Drče, 1882, olje na platnu (*J. Suhadolnik, Simon Ogrin*).

V 30. letih preteklega stoletja je na Klisu nastala prva Štirnova hiša, sledila ji je Kogojeva na današnji Krožni poti, h Klisu pa moramo šteti še v zadnjih desetletjih nastale ulice Na Zelenici, Cesto gradenj, Poštno in Krpanovo ulico ter trg Karla Grabeljška. V povojnem ureditvenem načrtu naj bi na Klisu nastal trg Vrhnike z javnim parkom, a je ostalo le pri načrtih.⁵ Najprej so pozida-

li pošto in trgovino, nato so postavili zdravstveni dom, več stanovanjskih dvojčkov in različno velikih stanovanjskih blokov, v katere so se vselili delavci novo nastajajoče industrije na Vrhniki in oficirske družine. Sokolski dom so preuredili v Dom jugoslovanske ljudske armade, med upravnimi in večstanovanjskimi stavbami pa so nastale tudi posamezne hiše.

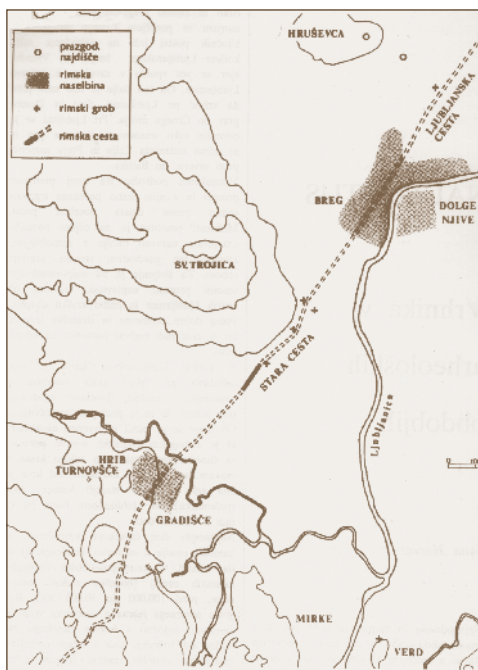
Žetev žita na Klisu, z leve: Ivana Kogoj, Stanko Kogoj in Mici Jereb. V ozadju Kunstljeva vila, Sokolski dom in Verbičeva hiša, 1936 (foto last: Stanislav Kogoj).

Nekdaj je bila pešpot za Sokolskim domom, ob lesenem plotu in naprej po poljski poti proti Kogoju. Danes je tu Krpanova ulica, Poštna ulica, Grabeljškov trg, preko Ceste 6. maja je zdravstveni dom in pot do potoka.
(Franci Dovč)

Francka Velkavrh na Klisu, okoli leta 1936. V ozadju Štirnova hiša in Sokolski dom (foto last: M. E. Dovč).

Povsem drugačen je zgodovinski razvoj dolge povezovalne Voljčeve ceste, ki se vije od konca Stare ceste na severu, se vzpenja do župnijske cerkve sv. Pavla na Hribu ter se izteka proti Tržaški cesti na jugozahodu. Prav gotovo jo glede na smer in staro poselitev od prazgodovine dalje⁶ lahko štejemo med najstarejše vrhniške ulice. Tod mimo je tekla znana prazgodovinska jantrna pot med Italijo in Baltikom in po legendi o Argonavtih prazgodovinska trgovska pot med Črnim morjem in severnim Jadranom.⁷ Nasledila jo je 0,4 m debela in 3,75 m široka rimska cesta, sestavljena iz velikih lomljencev, vezanih na malto, ki je bila odkrita ob južni strani poznoantične utrdbe na Gradišču. O poteku rimske ceste skozi naselje je pisal tudi podlipski duhovnik in pisatelj Peter Hitzinger,⁸ medtem ko je kustos ljubljanskega deželnege muzeja Walter Schmid na majhni izkopni površini znotraj utrdbe leta 1916 našel 5 m široko cesto iz nasutega gramoza.⁹

Zemljevid arheoloških najdišč na Vrhniki s potekom rimske ceste (J. Hrovat, *Nauportus*).

Antični nagrobnik Kanutiji Pavli in Fulgini Prokli na cerkvi Sv. Pavla, okoli 27. pr. Kr., 2010 (foto: P. Zalokar.)

Med pomembnejše ostaline rimske naselbine Nauportus, predhodnika današnje Vrhnikе, sodijo tudi v župnijsko cerkev sv. Pavla vzdani štiri napisni kamni. Leta 1507 jih je opazil humanist in zbiralec rimskih napisov Avguštín Prygl – Tyfernus.¹⁰ Nagrobnik Kanutiji Pavli in Fulgini Prokli iz pozno republikanskega ali zgodnje avgustejskega obdobja,¹¹ ki izvira morda iz antičnega pokopališča ob omenjeni rimski cesti pod vznožjem Svete Trojice,¹² še vedno lahko vidimo pri glavnem vhodu v cerkev. Drugi napis v

kamnu iz prve polovice 1. stol. pr. Kr., ki govori o vaških načelnikih, ki sta po sklepu vasi dala postaviti stebrišče, je bil prenesen v nadškofijsko palačo v Ljubljani, kjer je bil ponovno odkrit ob njeni prenovi leta 1993¹³ in prenesen v hrambo Narodnemu muzeju Slovenije. Epigraf iz prve polovice 1. stol. pr. Kr., ki omenja svetišče boginje Aequerne, se je verjetno izgubil pri tretji zidavi cerkve Sv. Pavla leta 1628.¹⁴ Četrty napisni kamen z velikimi črkami so pri rušenju cerkve leta 1850 ponovno vzdali v novo cerkev.¹⁵

Rimski napis z vrhniške župnijske cerkve, prva polovica 1. stol. pr. Kr. Hrani Narodni muzej Slovenije (foto: Tomaž Lauko).

Prevod: Kvint Anaj, Kvintov osvobodjenec, Toravij (in) Mark Fulginas, Markov osvobodjenec, Filogen, vaška načelnika sta po sklepu vasi dala postaviti stebrišče.

Zatonu rimskega imperija je sledilo precej burno obdobje preseljevanja ljudstev. Preko širšega ljubljanskega prostora so v smeri proti Padski nižini več stoletij prodirali Zahodni Goti, Huni, Langobardi, Vzhodni Goti, Avari in nenazadnje Slovani.¹⁶ Življenje na zahodnem robu Ljubljanskega barja je ponovno oživel v srednjem veku. S porastom prebivalstva, izboljšanimi komunikacijskimi sredstvi ter nastankom prvih trških in mestnih naselbin se je obnovila živahna trgovina med Italijo, slovenskimi deželami in Nemčijo.¹⁷ Ugodna lega ob pomembni prometni poti je omogočila razvoj Vrhnik v važno trgovsko postojanko. Na terasah ob vznožju Raskovca in sledovih Gradišča je okoli župnijske cerkve zraslo naselje Hrib z nekaj malih kmetov in bjarjarjev.¹⁸ Na Voljčevi cesti so živeli po večini tretjinski ali četrtinski kmetje, ki so pripadali vrhniški cerkveni gosposki. Grabenški Jelovski so bili podložni bokalški graščini,¹⁹ medtem ko je Jelovškova domačija z Vasi verjetno pripadala logaškemu gospodstvu.²⁰ Kajžarji so hodili

na dnino k večjim kmetom, mnogi pa so si pomagali z opravljanjem pomožnih del, vezanih na promet po Ljubljanci in cesti, ali z opravljanjem obrti.²¹

Hribski potok je bil prav primeren za razvoj usnjarske dejavnosti. Najstarejši podatek o strojarstvu je iz leta 1826 pri Maroltovih (danes Bricelj). V drugi polovici 19. in prvih desetletjih 20. stoletja srečamo usnjarne še pri Tomažetovih (Stržinar), Pečkajevih in Jeršinovičevih. Vodna sila je omogočala nastanek več stoletij starega Jelovškovega mli-
na in žage, s katerima so zadnja desetletja upravljali Stržinarjevi. V središču ulice je že konec 19. stoletja delovala Bučarjeva, kasnejša Kranjčeva trgovina, ki jo je po drugi svetovni vojni zamenjala Mercatorjeva trgovina na Hribu, in pa Kosova, kasneje Turšičeva mesarija ter Pečkajeva pekarija v začetku 20. stoletja. Cestni promet je spodbudil nastanek gostiln pri Andrejazu, Pečkaju, Grabenčanu (Istenič), Jeršinoviču in Kosu – Turšiču, ki edini še nadaljujejo tradicijo.

Panorama Vrhnik na razglednici, odposlani leta 1915 (hrani: Marija Habič).

Sv. Pavla cesta, pogled izpred cerkve proti Sv. Trojici. Na levi so Kranjčeva trgovina, Bricljeva in Pečkajeva hiša ter na desni Egidijeva, Čempuhova in Tomažetova hiša (Stržinar), okoli 1930 (F. Dobrovoljc, Cankarjev album).

Večina velikih enonadstropnih hiš je poleg lastnikove pogosto razširjene družine, v katero so bili vključeni tudi hlapci in dekle, nudila prostor mnogim podnajemnikom ali gostačem. Nekateri so živeli v težkih gmočnih razmerah, zato so se morali pogosto seliti iz hiše v hišo.²² To velja tudi za Cankarjevo družino, ki je krajši čas konca 19. stoletja prebivala v Terkmanovi (Egidij) in Andrejazovi hiši. Podnajemniki so opravljali poklice usnjarskega pomočnika (8), usnjarskega vajenca (5), davčnega uslužbenca (5), krojača (5), šivilje (4), mizarja (4), usnarja (3), trgovske pomočnice (3) učitelja in učiteljice, zdravnika, odvetniškega pisarja, finančnika, uradnika, inštrumentarke, babice, branjevke, cerkovnika, brivca, trgovskega in krojaškega pomočnika, stavbnega kleparja, tesarja, usnjarskega hlapca ter trafikanta. Za bivanje je bila na razpolago tudi stara šola – mežnarija, v kateri je celo drugo polovico 19. stoletja delovala vrhniška šola, potem ko je med leti 1824 in 1852 gostovala v Jelovškovi hiši (Turšič).²³ Po osnovni šoli se je v prostore naselila enoletna Deželna gospodinjska šola, nastala po vzoru avstrijskih gospodinjskih šol s konca 19. stoletja.²⁴

Kar nekaj fantov iz posestniških družin, poročen gospodar in tričlanska družina so poskusili iskati srečo v Ameriki, kamor so se izselili konec 19. ali v začetku 20. stoletja. Na pot čez lužo jih je vodila želja po zaslužku ali uspehu in vsaj v dveh primerih družinske razmere. Izselenca Lovro Ferbežar in Janez Jerina sta se vrnila na Vrhniko. Vrhničani so radi odhajali tudi v Trst. V 70. letih 19. stoletja sta se tam poročila Andrej Dolenc (Jerina) in Simon Lenarčič (Berce), medtem ko se je Marija Jelovšek (Istenič) tam zaročila.

V dobi živahnega tovorništva in prevoznitva se je trg Vrhnika počasi razvijal. Z rastjo prebivalstva je rasla potreba po večjem svetišču, ki so ga domačini kar trikrat povečevali.²⁵ Današnja župnijska cerkev sv. Pavla na Voljčevi cesti je sedež župnije, v virih prvič omenjene 1325,²⁶ in sedež dekanije vsaj že od leta 1788.²⁷ Skupaj z župniščem, s pokopališčem, kaplanijo in staro šolo je vseskozi predstavljala središče družabnega življenja na ulici, v katerega je bil vpet ves Hrib.²⁸ V stari šoli so delovala cerkvena, prosvetna in človekoljubna društva, ki so v svojih vrstah združevala Vrhničane in pre-

bivalce okoliških vasi. Po priključitvi vasi Hrib trgu Vrhnika²⁹ je bil trg julija 1900 na novo oštevilčen in razdeljen na ulice. Današnja Voljčeva cesta je dobila ime *Svetega Pavla cesta*, ostale ulice pa so se imenovale: Nova cesta, Podlipska cesta, Veliki klanec, Stara cesta, Mali klanec, Rožna ulica, Idrijska cesta, Ob potoku, Pod sv. Trojico, Gradišče, Hrib, Raskovc in Tržaška cesta.

Hišna številka Prekove hiše (hrani: Janez Tomšič).

Svetega Pavla cesta je bila z uličnim številčenjem leta 1934 preimenovana v *Kotnikovo cesto*. Ime je dobila po Karlu Kotniku (1875–1910), zadnjemu potomcu znane verdske veleposestniške družine in velikem dobrotniku. Karel je študiral tehniko na Dunaju, kjer je ustanovil klub slovenskih tehnikov.³⁰ V gospodarskem in narodnostnem razvoju Vrhnike je nadaljeval očetovo delo, ob smrti pa zapustil veliko vsoto Družbi sv. Cirila in Metoda v Ljubljani.³¹ Njegov somišljenik ljubljanski župan Ivan Hribar je po njem poimenoval tudi ljubljansko Kotnikovo ulico.³²

Druga svetovna vojna je zarezala tudi v življenje Kotnikove ceste. Po vojni so bili v nekdanje obrtniške, kmečko in trgovsko hišo naseljeni po večini delavci Industrije usnja Vrhnika in njihove družine ter nekatere oficirske družine. Kasneje so se preselili v novozgrajene bloke na Klisu ali si postavili lastno hišo na Vrhniki. V župnišču je živela družina zdomca Blaža Turka, ki je služil kruh v Franciji. V Bricljevi delavnici je delovalo precej veliko državno podjetje Splošno mizarstvo Vrhnika pod vodstvom

Karel Kotnik (1875–1910), po katerem se je nekdanj imenovala današnja Voljčeva cesta (F. Dobrovoljc, *Can-carjev album*).

Ignacija Groma in pri Turšiču državna klavnica. Ulica je bila med leti 1950 in 1953 preimenovana v *Voljčevo cesto*. Ime je dobila po partizanu in narodnemu heroju Ignacu Voljču (1904–1944), kovaču, rojenem na Vrhniki kmetu Jožefu in Mariji, rojeni Petkovšek. Kot zagovornik komunistične ideje se je leta 1941 priključil NOB, se vidneje udeleževal znotraj slovenske komunistične partije in padel v boju z nemškimi okupatorji v Trobljah pri Slovenj Gradcu. Pokopan je v partizanski grobnici na Vrhniki, medtem ko njegov doprnski kip, delo kiparja V. Bratuža, hranijo v prostorih ZB NOV Vrhnika.³³

Spominska plošča Ignaca Voljča pri »Šklepcu«, 2011 (foto: Franci Dovč).

V stavbni dediščini Voljčeve ceste se pojavljajo druga ob drugi trška, obrtniška in kmečka hiša. Slednja je z vzhodne ljubljanske smeri prevzemala značilnosti večina nižje dolenske kmečke hiše mehkih obrisov, k čemur pripomore tudi dvokapna streha, pogosto zaključena na čop. Preko logaškega prostora so s Primorja prihajali vplivi notranjske hiše, za katere je značilen peterostrani tloris, višja stavba z visokimi čeli, bolj strma streha in ostro izrisani obrisi. Pod primorskim vplivom so nastali tudi arkadni hodniki na Stržinarjevi in Bricljevi hiši.³⁴ Nekdanje usnjarske hiše ob Hribskem potoku so vse enonadstropne.³⁵ Spomeniško zaščitene so: Turšičeva, Stržinarjeva, Pečkajeva, obe Bricljevi hiši, Kranjčeva trgovina, Bercetova in Ferbežerjeva hiša. Večina jih pripada stilnemu obdobju »ljudskega klasicizma« druge in tretje tretjine 19. stoletja, medtem ko sama gmota stavb, razpored prostorov in tlorisna zasnova kažejo na značilnosti iz

časa pred letom 1800.³⁶ Po svoji zunanosti izstopa Mačkova hiša z značilno secesijsko arhitekturo z začetka 20. stoletja.

STANOVANJSKI BLOK,

Voljčeva cesta 1, 2

Voljčeva cesta 1, 2 (foto: Franci Dovč).

Na mestu stanovanjskih blokov Voljčeva cesta 1, 2 je nekdanja stala *Mokarjeva hiša*. Zgodovino hiše, ki je že bila objavljena,³⁷ dopolnjujemo z na novo odkritima fotografijama.

Procesija skozi Vrhniko, na desni Mokarjeva hiša, v kateri je bila pekarna, v ozadju Habetova (desno) in Oblakova hiša. Na levem robu stoji mlada lipa pred gostilno Turšič. Na desni ob Mokarjevi hiši je vidna tudi kapelica, ki so jo podrli ob gradnji Ulice 6. maja (foto last: Majda Peternel).

V sredini Mokarjeva, desno Turšičeva hiša (foto last: Franc Postružnik).

TURŠIČ,

Voljčeva cesta 3

Turšičeva hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Vrhnika 194 (1824, 1890), Stara cesta 190 (1900), Kotnikova cesta 1 (1934), Voljčeva cesta 2 (1953), Voljčeva cesta 3 (1958)

Domača imena: Stara šola (1870), Kos (1914)

Lastniki: Janez Jelovšek (1824, 1838), Jelovškovi dediči (1870, 1879), Ivan Kos (1914), Anton Turšič (1934)

Dejavnost: šola (1824–1852), gostilna in mesarija Kos (1914), gostilna Turšič

Starejša osnova spomeniško zaščitene stavbe iz 18. stoletja je bila v 19. stoletju predelana. Danes se v veliki nadstropni stavbi podolžnega tlorisa, kriti s simetrično dvokapno streho s čopoma in s pilastri členjeno fasado,³⁸ nahaja gostilna Turšič.

Prvi znani lastnik velike hiše Janez Jelovšek izhaja iz rodu ene najstarejših znanih vrhniških rodbin. V času Ilirskih provinc je bil član vrhniškega občinskega odbora.³⁹ V njegovi hiši je med leti 1824 in 1852 gostovala vrhniška šola dvorazrednica, saj so bili prostori v stari mežnariji pretesni za vse večje število učencev. Pouk je potekal v dveh za učilnico preurejenih sobah.⁴⁰ Stavba je bila kasneje polna podnajemnikov. Leta 1870 so v hiši stanovali: Martin Primožič z družino; upokojeni uradnik Anton Jeršinovic z ženo Marijo in otroki Frančiško, Amalijo, Marijo, Jožefom, Friderikom, Jožefo, Francem in Janezom; stavbni klepar Bertoli Nolli iz Piemonta in uslužbenčeva vdova Jožefa Maier; konec stoletja pa gostaške družine Dolenc, Nagode, Malovrh in Šauer ter vdova Lenka

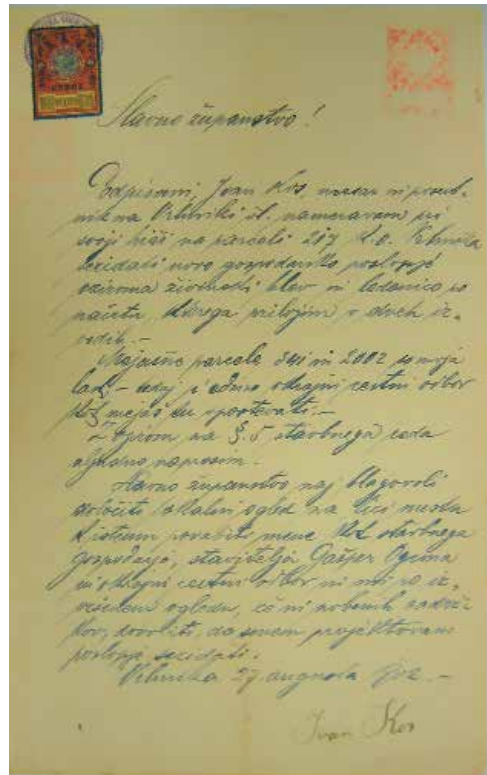

Kosova gostilna in mesarija, pred prvo svetovno vojno (foto last: Majda Peternel).

Narobe iz Šmartnega pod Šmarno goro, skupaj petnajst ljudi.⁴¹

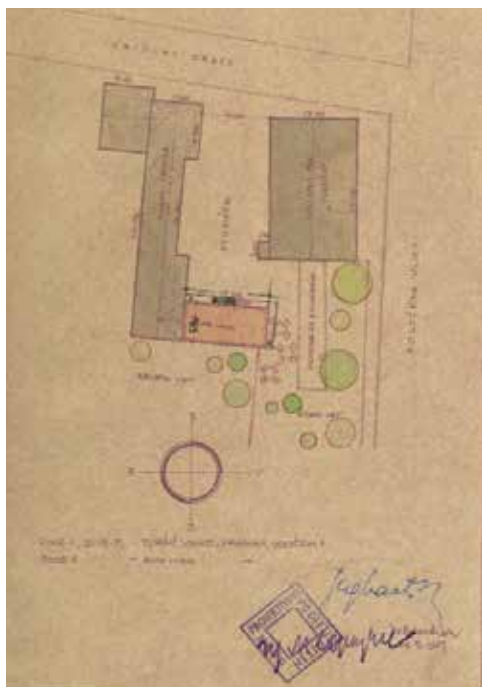
Leta 1900 se kot lastnik hiše omenja posestnik in mesar Ivan Kos (roj. 1876) iz Žužemberka z ženo Josipino (roj. Podboj 1870), ki je imela ob sebi sina Franca Podboja. Ivan Kos je v hiši odprl gostilno. Pri delu so mu pomagali hlapca Leopold Jakomin in Franc Topolovec ter dekla Amalija Zavrl. Stanovanje so nudili tudi vdovoma Neži Gorjanc s sinom Jožetom in Franci Opeka s hčerjo Ivano, družini Jurjevič in Jesenovec ter učiteljici Ani Pour z materjo Josipino. Leta 1910 so tu prebivali še zakonca Kunstelj, odvetniški pisar Pavel Homan, vajenec Anton Zavrl, pomočnika Andrej Kolenc in Nikolaj Radovic, nekoliko kasneje pa tudi brivec Alojzij Kek in brivski vajenec Albin Bizilj iz Kamnika in drugi.

Za Kosom je gostilno prevzel gostilničar Anton Turšič (roj. 1885) iz Begunj pri Cerknici z ženo Amalijo de Toni (roj. 1888) in sinovoma Antonom sr. in Vinkom, ki je nasledil očeta. Vinko (roj. 1923), poročen s kuharico Ano Mihevc (roj. 1929) iz Martinj Vrha, je imel hčerko Amalijo in sina Antona ml., ki sedaj z ženo Majo in s hčerko Niko vodi gostilno.

Prošnja Ivana Kosa za gradnjo hleva in ledenice, 1902 (ZAL, VRH 2).

Po drugi svetovni vojni je v Turšičevi gostilni stregla natakarica Ivana Kovačič iz Ponikev, kasneje poročena Tivadar. Pri Turšičevih so krajši čas (1953) stanovali tudi družina državnega uslužbenca Branka Goluboviša z ženo Ivanko, družina uslužbencev Sonje in Kazimirja Mavko ter sestri Nada, trgovska pomočnica, in Erna Sinkoviš, uslužbenka, nekoliko kasneje (1958) pa delavka Albina in uslužbenec Vladimir Knavs ter hrvaški oficir Miro Grdovič z ženo Milko.

Gradnja prizidka za tujske sobe Vinka Turšiča, situacija, 1958 (ZAL, VRH 18).

Na vogalu gostilne ob cesti so imeli trgovino »špecerijo«, nato je bil tam frizerski salon in kasneje prodajalna mesa. V večjem delu stavbe za gostilno se je nahajala državna Krajevna klavnica Vrhnika, potem ko se je izselila iz Žontove hiše na Stari cesti. S klavnico in mesnico je kasneje upravljala Kmetijsko gozdarska zadruga Vrhnika do leta 1995, ko so ju ukinili. V pomožni stavbi na dvorišču je imela vaje tudi vrhniška godba.

ZALAR, Voljčeva cesta 3a

Zalarjeva hiša (foto: Franci Dovč).

Domača imena: Turšičeva Malči
Lastniki: Amalija Turšič, Stane Zalar
Dejavnost: predelava plastike (določeno obdobje)

Hišo je postavila gostilničarjeva hči Amalija Turšič z možem Stanetom Zalarjem v 70. ali 80. letih preteklega stoletja. Stane je bil sprva serviser pralnih strojev, nato je imel doma predelavo plastike. Amalija je imela v zakupu hotel Mantovo ter hotel Kras v Postojni. Stane je hišo prepustil sinovoma, ki tudi stanujeta tu.

STANOVANJSKI BLOK, Voljčeva cesta 4

Stanovanjski bloki na Voljčevi cesti 4 (foto: F. Dovč).

Naslov: Vrhnika 402 (1914), Kotnikova cesta 3 (1934), Voljčeva cesta 4 (1958)
Domača imena: Buh (nekdaj)
Lastniki: Josip Buh (1914, 1934)
Dejavnost: zdravniška dejavnost, stanovanjski blok (1958)

Ob nekdanji Mokarjevi hiši je na mestu današnjega stanovanjskega bloka Voljčeva cesta 4 že leta 1914 stala majhna hiša dr. Josipa Buha. Dr. Buh je bil samski in je imel doma zdravniško ordinacijo. Po pripovedovanju je imel sestro, v hiši pa se omenjata tudi oče Jakob Buh (1838–1922) iz Zadobja pri Lučinah in njegova žena Ana (1846–1921).

Med letoma 1954 in 1958 so na tem mestu postavili stanovanjski blok. Njegovi prvi stanovalci so bili uslužbenec Stanislav Mavri iz Gorice z ženo Angelo, trgovsko pomočnico; upokojenec Stanislav Žigmond iz Žirovnice z ženo Francko ter več oficirskih družin: Železnik iz Maribora, Godina iz Trsta, Dika, Pupovac, Jaramoz, Čurčija in Miočinovič s Hrvaške, Kecman in Stijačič iz Bosne ter Mitič iz Srbije.

BUH,

Voljčeva cesta 5

Buhova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Sv. Pavla cesta 246 (1900), Kotnikova cesta 4 (1934), Voljčeva cesta 4 (1953), Voljčeva cesta 5 (1958)

Domača imena: Buh

Lastniki: Frančiška Stržinar (1900), Ivan Buh (1914, 1934)

Dejavnost: podobarstvo in rezbarstvo (1910 in dalje)

Ivan Buh s sinom Francem in hčerko Viktorijo, sprejaj stoji Mokarjev fantič, okoli 1932 (foto last: Majda Peternel).

Hišo z ohranjeno prvotno arhitekturo je zgradila Frančiška Stržinar s Stare ceste leta 1901. Leta 1910 jo je kupil podobar in rezbar Ivan Buh (1882–1962), Balantov iz Žažarja. Svoje znanje je izpopolnjeval na Dunaju ter v hiši odprl obrtno delavnico »Podobarstvo in rezbarstvo«, kjer je izdeloval božje grobove, jaslice in raznovrstne križe, kot podobar pa je preslikaval cerkve, zlatil oltarje in prenavljal kapelice v vrhniški dekaniji. Stare jaslice v cerkvi sv. Pavla so njegovo delo. V Buhovi delavnici je prvo kiparsko znanje dobil tudi kipar in medaljer Stane Dremelj.⁴²

Ivan Buh (1882–1962), podobar in rezbar (Naš časopis, 2001).

Buhove jaslice, detajl, 2011 (foto: Franci Dovč).

Ivan Buh je imel z ženo Katarino (1884–1972), rojeno Slabe na Kurenu, otroke Viktorijo (1912–1998), šiviljo, Ivana (1914–2009), Franca (1914–1954), Leona (1916–1919), Marijo (roj. 1918) in Rafaela (1922–1943). Živa je le še hči Marija Kotnik, ki živi v Kamniku. Očetovo delo je nadaljeval sin Franc, ki je bil hkrati glasbenik in član več vrhniških glasbenih zasedb: godbe, jazz in plesnega ansambla. Z ženo Fani (1919–1983), roj. Borštnar v Tržišču, je imel hčerko Majdo. Zadnja prebivalka hiše je bila Viktorija, poročena Kos. Trenutno je hiša Ivanovega pravnuka Petra Peternela v celoviti prenovi.

Franc Buh z mavčnim kipom Vrhniške pesnice in pisateljice. Naredil ga je po naročilu vrhniških fantov, ki jih je »Šklepcova« Francka zbadljivo opisala v svoji pesmi. Kip so odkrili na pustni torek pred Turšičevo gostilno. Sprožil je obilo smeha, pa tudi užaljenosti, zato so morali posredovati žandarji. Fotografija posneta leta 1932 (foto last: Majda Peternel).

Ob peti obletnici Plesnega orkestra Vrhnika, v sredini spredaj je Franc Buh, 1951 (foto last: Majda Peternel).

KOŠMERL, Voljčeva cesta 6

Košmerlova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Sv. Pavla cesta 247 (1900), Kotnikova cesta 5 (1934), Voljčeva cesta 6 (1953), Voljčeva cesta 6 (1958)

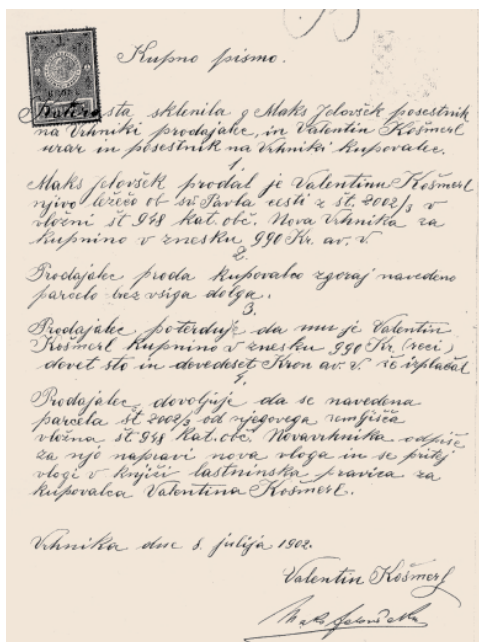
Domača imena: Urar

Lastniki: Valentin Košmerl (1914, 1934)

Dejavnost: urarstvo (1902–1941)

Prvi lastnik hiše Valentin Košmerl (1870–1941), rojen na Jesenicah, je prišel na Vrhniko k sestri Jerci, poročeni Oblak, ter se v Ljubljani pri svaku izučil za urarja. Ta poklic je opravljal vse do svoje smrti, zato se je hiši po domače reklo tudi pri *Urari*. Na Vrhniko je spoznal Marijo Kos (1873–1915) iz Žužemberka, sestro gostilničarja Kosa. Najprej sta stanovala pri *Gregat*,⁴³ leta 1902 pa sta kupila zemljo Frančiške Stržinar ob cesti sv. Pavla in dala zidarskemu mojstru Petkovšku iz Nove vasi zgraditi hišo.

Marija in Valentin Košmerl sta imela pet otrok: Marijo (roj. 1897), Vinka (roj. 1899), Baldija (roj. 1903) Zorko (roj. 1905) in Jerco. Valentin je zelo zgodaj ovdoval in sam skrbel za otroke s pomočjo najstarejše hčerke Marije. Baldi je padel v prvi svetovni vojni na Tirolskem.⁴⁴ Marija, poročena z Alojzjem Pečnikom, je najprej živela v Logatcu in se kasneje vrnila na Vrhniko. Vinko, ki je po končanem učiteljišču služboval v Zagorju, kjer je živela tudi njegova sestra Zor-

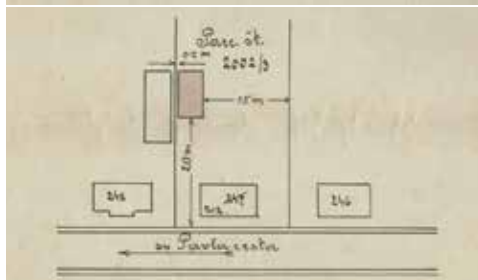

Kupno pismo Valentina Košmerla, 1902 (hrani: Maruša Vogrinc).

ka, poročena z Viktorjem Pergarjem, je po očetovi smrti podedovala hišo. Z ženo Fanči (roj. 1908 v Grosupljem), učiteljico, sta imela hčerke Daco, Meto, Vido in Marušo. Leta 1949 je Vinko na lovu v nepojasnjenih okoliščinah izgubil življenje. Vdova Fanči je leta 1952 obnovila hišo, v kateri je sprva živila Daco z možem Dragom Radošem. Sedaj živi v hiši družina Maruše Vogrinc, ki je stavbo leta 1981 prenovila.

Valentin Košmerl z vnukinjo Zorko in sosedi pred hišo, okoli 1930 (foto last: Maruša Vogrinc).

Načrt za hlev Vinka Košmerla, 1924 (ZAL, VRH 2).

Karel Gabeljšek, Vinko Košmerl, Stane Volk, Viktor Pergar in Lovro Rogel, okoli 1926 (foto last: Maruša Vogrinc).

Mladina iz Vasi, s Stare ceste in z Mačkovega grabna, obdobje med vojnama (foto last: M. Peternel).

MAČEK,

Voljčeva cesta 7

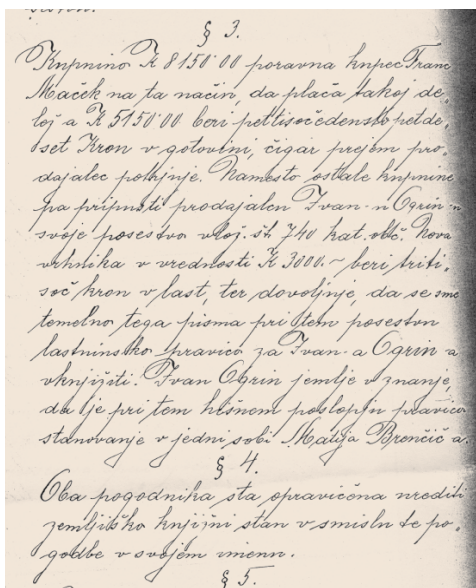
Mačkova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Sv. Pavla cesta 248 (1900), Kotnikova cesta 6 (1934), Voljčeva cesta 8 (1953), Voljčeva cesta 7 (1958)

Lastniki: Ivan Ogrin (1906), Franc Maček (pred 1913), Anton Maček (1934)

Dejavnost: zidarstvo (1904–1910), čebelarstvo, barvanje rastlin, pletilstvo

Lepo secesijsko hišo, ki jo trenutno obnavljajo, je v začetku 20. stoletja postavil zidarski mojster in zaslužni obrtniški organizator Ivan Ogrin (1875–1946). Priznanega gradbenika na Vrhniki in v Ljubljani je zelo

Odlomek Kupne oziroma menjalne pogodbe med Ivanom Ogrinom in Francem Mačkom, 1908 (Zemljiška knjiga Vrhnika).

cenil arhitekt Jože Plečnik. Veliko načrtov hiš in prenov na Vrhniki po letu 1900 nosi Ogrinov podpis. Po izročilu so tudi druge hiše na Voljčevi cesti zidane po njegovih načrtih, a večina jih je že močno predelanih.

Ivan Ogrin z družino pred svojo hišo, okoli 1906 (Šumrada, Škrabec, Vrhnika, prečuden kraj).

Žig Ivana Ogrina (ZAL, VRH 2).

Ogrinovo hišo je leta 1908 kupil Franc Maček (1847–1913), Šarov s Stare ceste.⁴⁵ Z ženo Nežo Koren (1846–1920) s Stare Vrhniko sta imela otroke Frančiško (roj. 1883), Antona (roj. 1885) in Marijo (roj. 1887). Hišo je podedoval Anton, preparator zelišč, ki se je leta 1919 poročil s sosedo Viktorijo Jeršinovič (1898–1952). V zakonu sta se jima rodila hči Olga (1920) in sin Anton ml. (1921). Olga se je poročila z Dobrivojem Vukosavljevičem in imela hčer Bredo ter sina Milana, Anton mlajši pa z Gabrijelo Gradišnik iz Borovnice. Antonova druga žena je bila Ivana Jelovšek z Zaplane. Pri Mačkovih so v začetku 50. let preteklega stoletja krajši čas živele še delavke Terezija Čoš iz Javorij, poročena Albreht, ter Jožefa Čoš in Jožefa Tratar iz Mokronoga. Hišo je podedovala Olga Vukosavljevič, za njo pa hči Breda, poročena Jurjevčič.

Franc Maček se je intenzivno ukvarjal s čebelarstvom in prodajo medu. Čebelnjake je imel tudi v vasi Klanfarji na Hrvaškem. Njegovi nasledniki so deloma nadaljevali s čebelarstvom, deloma pa so barvali praprot in zelišča za cvetličarne. Poleg tega so se ukvarjali tudi s pletilstvom in te obrti izučili več Vrhničank.

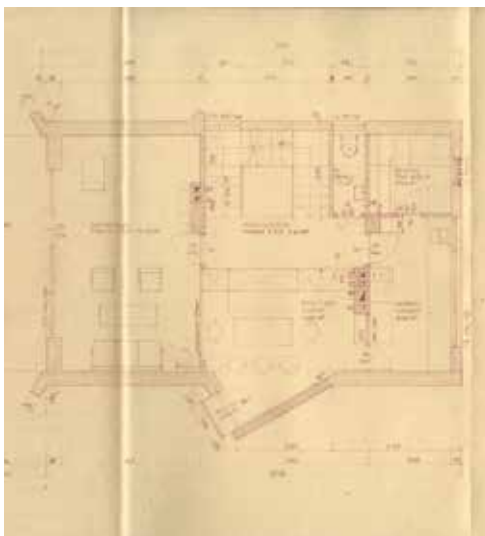
Na nekdanjih Jeršinovičevih »lehah«, ki so jih podarili Viktoriji ob poroki z Antonom Mačkom, sta nastali novi hiši Voljčeva cesta 7a in Voljčeva cesta 7b.

MULEJ, Voljčeva cesta 8

Mulejeva hiša (foto: Franci Dovč).

Hišo je leta 1964 zgradil Dušan Mulej, višji gozdarski tehnik iz Logatca. Veja družine Mullay je do druge svetovne vojne segala tudi na Vrhniko, pred in med vojno pa se je družina razselila po svetu. Dušan je živel v hiši z ženo Slavko, Novomeščanko, in sinom Markom. Imel je vodstvene naloge v podjetjih v Ljubljani, Novem mestu in nazadnje v Logatcu ter ostal aktiven vse do svoje smrti leta 1986. Danes stanuje v hiši Marko Mulej (roj. 1958) z ženo Majdo in s sinom Jakom.

Načrt za enostanovanjsko hišo Dušana Muleja, tloris pritličja, 1962 (ZAL, VRH 18).

TRŠAR,

Voljčeva cesta 9

Tršarjeva hiša (foto: Niko Šušteršič).

Naslov: Voljčeva cesta 30 (nekdaj)

Hišo je leta 1965 zidal Jože Tršar, doma iz Kurje vasi. Sedaj živi v hiši s hčerko Polono in sinom Gorazdom.

JERŠINOVIČ,

Voljčeva cesta 11

Jeršinovičeva hiša (foto: Franci Dovč).

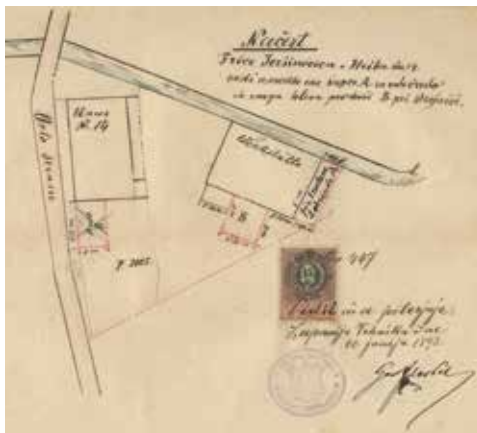
Naslov: Hrib 14 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 249 (1900), Kotnikova cesta 10 (1934), Voljčeva cesta 10 (1953), Voljčeva cesta 11 (1958)

Domača imena: Ančka (1870), Fric (1890, 1914)

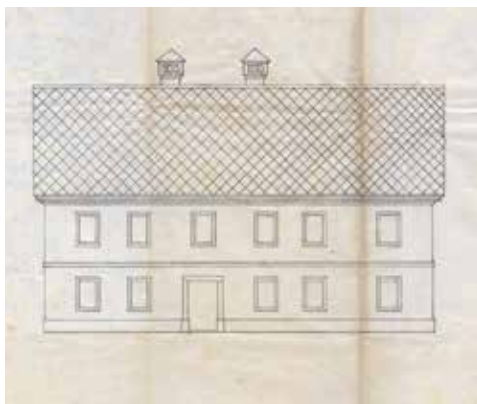
Lastniki: Anton Jelovšek (1824, 1838), Ana Kavčič (1870, 1879), Friderik – Miroslav Jeršinovic (1890, 1914), Anton Jeršinovec (1934)

Dejavnost: kajža (1870), usnjarstvo (1885–1945), gostilna (v času druge svetovne vojne), avtoservis in vulkanizerstvo Jernej Jeršinovič s. p. (2011)

Majhna pritlična hiša ob cesti je imela na vsaki strani vhodnih vrat po dvoje oken. Leta 1899 so jo podaljšali in povišali za eno nadstropje; letnica je še napisana na ostrešnem tramu. Od prvotne stavbe, ki je zaradi barja stala na lesenih pilotih, so se ohranili le temelji. Kasneje so hišo povezali z gospodarskim poslopjem in lopo, v kateri je bila usnjarska delavnica.

Načrt za gospodarsko poslopje in hlev pri usnjarni Friderika Jeršinovica, 1893 (ZAL, VRH 2).

Preureditev Jeršinovičeve hiše, 1899 (ZAL, VRH 2).

Prvega znanega lastnika hiše Antona Jelovška (1824) je nasledila kajzarica Ana Kavčič (roj. 1817), ki je prebivala tu s sinovoma Francem (roj. 1852) in Karlom (roj. 1853) ter hčerko Frančiško (1857–1879). Karel je služil kot dninar pri Maroltovih (Bricelj).

Po letu 1879 je hišo z gospodarskim poslo-
pjem in vrtom, ki je segal vse do današnje Ko-
šmerlove hiše, kupil usnjar Friderik Jeršino-
vic – Fric (roj. 1856 v Ribnici). Z ženo Viktorijo
(roj. 1862 v Borovnici) sta imela otroke Matica
(roj. 1885), Ano (roj. 1887), Friderika ml. (roj.
1889), Naceta (roj. 1890), Jožefa (1892–1909),
Marijo (roj. 1895), Amalijo (roj. 1896), Vikto-
rijo (roj. 1898) in Antona (roj. 1902). Matic je s
pridelavo medu zaslužil precej denarja, kupil
inštrumente in ustanovil vrhniško godbo na
pihala,⁴⁶ postavil prvi vrhniški kino ter foto-
grafiral. Friderik mlajši je bil vojak. Ana se je
poročila z Albinom Isteničem na Štajerskem,
Nace z Marijo Dolenc v Mariboru, Marija s Ci-
rilom Gerjolom in Viktorija z Antonom Mač-
kom. Amalija je imela z Janezom Isteničem
(roj. 1891), ki je bil zaposlen v Jeršinovičevi
usnjarni sprva kot vajenec in nato kot usnjar,
hčerko Amalijo Viktorijo. Najmlajši Anton je
nadaljeval usnjarsko obrt.

Viktorija in Friderik JeršinoVIC z družino, okoli 1890
(foto last: Veronika JeršinoVIČ).

V usnjarni sta bila konec 19. stoletja zaposle-
na vajenca France Nagode iz Logatca in Ja-
nez Rekar iz Stopič,⁴⁷ kasneje vajenca Franc
Otrin in Anton Petrovčič, po letu 1910 pa še
vajenec Franc Šušteršič. Pred prvo svetovno
vojno so na leto izdelali 600 telečjih, 700 go-
vejih in 250 svinjskih kož ter 1300 indijskih
kalkut, med vojno so proizvodnjo zmanjše-
vali in jo po vojni ponovno oživili. Izdelke so
prodajali na Vrhniki, v Ljubljani in na Hrva-
škem.⁴⁸ Pri hiši sta služili tudi dekli Franca
Verbič (1900) in Katra Bogataj (1910).

Friderik JeršinoVIC (desno) z usnjarskimi pomočniki
in vajenci, okoli 1910 (foto last: Veronika JeršinoVIČ).

Med drugo svetovno vojno je v hiši delovala
tudi gostilna. Po vojni (1953) so bile v hiši
Antona (1902–1953) in Ivanke, rojene Jesen-
ko, s sinom Janezom nastanjene številne
delavke: Vida Gerjol s staršema Marijo in
Cirilom, Francka Gabrovšek iz Praprotnega
Brda, Anica Debevc, kasneje poročena
Vrščaj na Mirkah, Vera Mikliš iz Ljubljane,
Ana in Marija Slak ter Ana Starič iz Mokro-
noga, Slavka Pečnik iz Vrabč, Pavla Slabe iz
Rovt, Jožefa Slak iz Drečjega Vrha, Marija
Štok iz Sežane, sestre Pavla in Francka Ga-
brovšek iz Prilesja, Antonija Boh iz Vrzden-
ca in Breda Petrič, pet let kasneje pa še Ana
in Cecilija Starič z Dolenjske ter delavca Pa-
vla in Jože Gabrovšek. Poleg njih so živele v
hiši tudi gospodinja Marija Barišič iz Ceti-
nja, uslužbenka Alojzija Pečnik in študent-
ka Stanislava Pečnik.

Janez JeršinoVIČ (roj. 1932) je leta 1969 usta-
novil Ansambel Janeza JeršinoVca s planšar-
ji ali Planšarji Janeza JeršinoVca, kjer je bil
tudi pevec, pisec besedil, povezovalnih teks-
tov in humorističnih vložkov.⁴⁹ Sin Jernej je
poučeval glasbo na osnovnih šolah v Borov-
nici, na Logu in na Prulah v Ljubljani ter igral
orgle v cerkvi na Vrhniki. Danes je starejša
stavba ob cesti v lasti Janezove vdove Veroni-
ke JeršinoVIČ. V nekdanji usnjarni ima Jernej
avtoservis in vulkanizersko delavnico.

ISTENIČ,

Voljčeva cesta 12

Isteničeva hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 13 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 250 (1900), Kotnikova cesta 11 (1934), Voljčeva cesta 7 (1953), Voljčeva cesta 12 (1958)

Domača imena: Grabenčan (1870, 1934)

Lastniki: Martin Jelovšek (1824, 1838), Franc Ogrin (1870, 1890), Ivana Ogrin (1914, 1934)

Dejavnost: gostilna in trgovina (druga pol. 19. stol.), šola (v času druge svetovne vojne), perutninarstvo in prodaja jajc Anton Istenič s. p. (2011)

Prvi znani lastnik hiše v prvi polovici 19. stoletja je bil Martin Jelovšek, svetnik v 16-članskem vrhniškem občinskem odboru za časa Ilirskih provinc.⁵⁰ Bil je predstavnik druge veje vrhniške rodbine Jelovšek, ki je imela hišo na Grabnu. Grabenški so bili srednji kmetje vse do svojega izumrtja leta 1856.⁵¹ V tem času je bila po ustnem izro-

Grabenčanova hiša (Muzejsko društvo Vrhnika).

čilu ob mostu na levem bregu Hribskega potoka zgrajena nova visoko pritlična hiša s črno kuhinjo, petimi velikimi in z dvema kletnima sobama ter gankom. Vdova Marija Jelovšek (1821–1899) se je poročila s Francem Ogrinom (1825–1895) s Stare Vrhnike, ki je imel v hiši gostilno in trgovino.

Franc in Marija Ogrin sta imela hčer Ivano (roj. 1857) in sina Franceta (1862–1893), z njimi pa sta živeli še Ana Jelovšek (roj. 1853), Marijina hči iz prvega zakona, ter dekla Katarina Završan iz Vrzdencea.⁵² Marija Jelovšek ml. (roj. 1851), Marijina starejša hči, je odšla v Trst, kjer se je leta 1873 zaročila s Tomasom Wambergerjem in leto dni kasneje umrla. Po Francevi smrti je posestvo za kratek čas prevzela vdova Marija in po materi leta 1899 hči Ivana. Ivana Ogrin »Johanca« ali »Grabnčanova Hanca« ni bila poročena in ni imela otrok. Pod svojo streho je nudila prostor podnajemniku Viktorju Zajcu. Pred hišo je imela velik gosto zasajen sadni vrt, na katerem so vzdolž ceste rasle slive, mikavne za vrhniško mladež.⁵³ Pri gospodarjenju in delu ji je več let pomagala Marija Istenič (roj. 1872 v Vrzdencu) s sinom Antonom, ki mu je po smrti leta 1941 tudi zapustila posestvo. Anton Istenič je pred cerkvijo po nedeljski maši bral občinske oglase.

ZAL. Nr. 1870		Vrhnika		1870		Vrhnika		1870		Vrhnika	
Ime	Prejeto	Ime	Prejeto	Ime	Prejeto	Ime	Prejeto	Ime	Prejeto	Ime	Prejeto
1. Ljuba Franj	1870	2. Ljuba Franj	1870	3. Ljuba Franj	1870	4. Ljuba Franj	1870	5. Ljuba Franj	1870	6. Ljuba Franj	1870

Popis Grabenčanove hiše v ljudskem štetju na Vrhniki leta 1870 (ZAL, VRH 16).

V času druge svetovne vojne so hišo zasedli Nemci. V zgornjih prostorih je potekal pouk prvega razreda osnovne šole. Po vojni je Antona nasledila vdova Ana Istenič (roj. Sedej 1907 v Veliki Ligojni) z otroki Antonom ml., Elizabeto in Marijo. V letih 1948 do 1958 so pri njih stanovali tudi delavci vrhniške tovarne usnja: Jože Turk, Aleš Vrščaj, Antonija in Ljubislav Živič ter usnjar Stanko Demšar z ženo Justino.

Anton Istenič ml. (roj. 1937), ključavničar, ki se ukvarja s perutninarstvom in prodajo jajc, je v neposredni bližini Grabenčanove hiše v letih 1963–1964 postavil novo hišo, Grabenčanova hiša pa je bila leta 1995 porušena. Na razlaščenih zemljiščih (1954) so bili zgrajeni stanovanjski bloki ob Voljčevi cesti, Marija Istenič je leta 1982 zgradila novo hišo Na Klisu 10.

STRŽINAR,

Voljčeva cesta 13

Stržinarjeva hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 12 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 251 (1900), Kotnikova cesta 12 (1934), Voljčeva cesta 9 (1953), Voljčeva cesta 13 (1958)

Domača imena: Nace (1870), Tomaže (1890, 1914)

Lastniki: Primož Cigole (1824, 1838), Tomaž Javornik (1870, 1890), Ivana Javornik (1893–1933), Marija Javornik (1933–1957), Franc Stržinar (1957–)

Dejavnost: usnjarstvo (1875–1893), oddaja stanovanj (19., 20. stol.), turistične sobe (po 1968), trgovina Anže (2011)

Na mestu današnje hiše je konec 18. stoletja stala bajta Maruše in Ignaca Troha. Po letu 1800 je prešla v roke Primožu Cigoletu. Današnja mogočna nadstropna stavba, ki je bila zgrajena za opravljanje usnjarske dejavnosti, datira v leto 1865. V prekladi portala sta zapisani tudi začetnici imena Tomaž Javornik s Hriba 17 (danes Bricelj) za svojega sina Tomaža. Zidali naj bi jo gradbeni mojstri borovniškega viadukta, ki so ostali v teh krajih po koncu del na južni železnici Dunaj–Trst. Ob dvoriščni strani obe nadstropji krasita arkadna hodnika. K hiši sodi tudi nekoliko mlajše nadstropno gospodarsko poslopje in manjši zidan objekt »kravtarija«. Strehe vseh stavb so simetrične dvokapnice s čopastimi zaključki.⁵⁴

Na mestu gospodarskega poslopja je nekdaj stala manjša Čempuhova kajža,⁵⁵ katere lastnik je bil leta 1824 Janez Stržinar in kasneje Valentin Stržinar ter njegovi dediči, dokler je ni dal Tomaž Javornik podreti.

Tomaž Javornik (1845–1893), usnjar, je imel z Ivano Tomšič, sestro Ivana tomšiča, usnjarja in tovarnarja (Štritofovo)⁵⁶, otroke Marijo, Frančiško, Ivana, Ivanko in Tomaža, odličnjaka 1. državne gimnazije v Ljubljani. Tomaž (1885–1958) je bil posvečen v duhovnika 19. 7. 1908 na Vrhniki in je krajši čas služboval na Planini pri Rakeku ter kasneje v Javorju nad Litijo. V hiši so se zvrstili šte-

Tomaž Stržinar je nakupoval material za potrebe usnjarstva v Teplistu, 1889 (hrani: Janez Stržinar).

Na dvorišču stoji edina še ohranjena »kravtarija« ob Hribskem potoku, 2011. V manjšem objektu (5 x 6 m) so v pritličju namakali in lužili kože ter jih na podstrešju sušili, kar je omogočala posebej prirejena streha z zračnimi nišami (foto: Tomaž Stržinar).

vilni podnajemniki. Leta 1870 so tu prebivali: Marija Adamič z otroki Francem, Ignacijem, Anžkom, učencem kmetijske šole v Šentjurju pri Celju, Antonom, Uršulo, Johano in Ano; vajenec Janez Strehovec z materjo; dninar Tomaž Mihevc z ženo Uršulo, babico, in uslužbenec Anton Friškovc z ženo Frančiško. V obrti so bili zaposleni usnjarski pomočnik Martin Leskovec iz Hotedršice ter eno obdobje tudi vajenca Martin Štrekelj iz Hotedršice in Janez Kogovšek iz Žažarja, ki sta se kasneje preselila k Briclju. Za domača opravila je skrbela dekla Ana Kumer iz Brebovnice.⁵⁷ Z usnjarstvom so prenehali leta 1893, ko je Tomaž na službeni poti v Trst umrl za posledicami kapi.

Vdovi Ivani Javornik (1854–1933) s tremi otroki je na pomoč priskočila Antonija Tomšič, Ivanina sestra, pomožna dela sta opravljali dekli Ivana Hren in Franja Krašovec. Preživljali so se s kmetovanjem in z oddajanjem dela hiše v najem. Prvi najemnik (1900) je bil zdravnik dr. Janko Marolt z ženo Marijo in s hčerama Heleno in Danico, sledil je davčni upravitelj Vinko Premk (1870–1945) z ženo Antonijo in s hčerko Miro, ki je kot učiteljica poučevala na Vrhniki in v Preserju pri Podpeči.

Mogočni arkadni hodniki krasijo dvoriščno stran hiše. Na fotografiji Tomaž Javornik in njegova sestra Marija, okoli leta 1950 (foto last: Janez Stržinar).

Po Ivani je hišo prevzela hči Marija Javornik (1875–1954), kot najemnika pa sta se jeseni 1945 v zgornje prostore vselila zakonca Vanda in Franc Stržinar. Vanda (1914–2006) je prihajala iz znane vrhniške trgovske družine Malavašič, Franc (1911–1983), »Čem-

Vanda Stržinar s hčerkama Ano (levo) in Mojco pred hišo, okoli 1965 (foto last: Janez Stržinar).

puhov«, pa je imel končano kmetijsko šolo, ki jo je obiskoval v Šentjurju pri Celju. Leta 1957 je postal lastnik hiše in se z družino preselil v pritličje.

Stržinarjevi so se preživljali v glavnem s kmetovanjem ter z mlinarsko in žagarsko obrtjo. V zgornjem nadstropju sta nekaj časa stanovali svakinja Mimi Malavašič ter Julka Rakovec, poročena Ferjančič. Nato so oddajali sobe delavcem tovarne Industrije usnja Vrhnika: Marti in Jožetu Kozelju iz Murske Sobote z družino ter nekaj časa Martinima sestrama Idi in Emi ter bratu Jožetu Langu; Julijani Lazar iz Gorice; Tereziji Fras, poročeni Buček; Ivanki in Slavku Vrbančiču; mehaniku Ivu Barbišu z ženo Štefko ter Jožetu Kukovcu z ženo Mici in s taščo Frančiško Bradeško. Po letu 1968, ko se je večina najemnikov odselila, je Vanda preko hotela Mantova oddajala sobe turistom.

Danes živi na domačiji sin Janez – Anže Stržinar (roj. 1949) z ženo Tončko, rojeno Pleško, ter s sinovoma Tomažem in Andrejem. Janezova sestra Mojca je umrla v letalski nesreči na Korziki leta 1981, sestra Ana Kobal ima družino na Vrhniku in brat Jože v Horjulu.

MLIN IN ŽAGA,

Hrib 17

Stržinarjeve delavnice ob Hribskem potoku, 2011
(foto: Franci Dovč).

Prvi znani lastnik Janez Jelovšek je kupil mlin in žago na Hribu dne 30. junija 1631.⁵⁸ Kot lastnik žitnega mlina se v prvi polovici 19. stoletja (1824) omenja Anton Jelovšek, Hrib 26. Leta 1877 sta v stavbi Ignacija Marka Jelovška delovala žaga in mlin, ki ju je nato posedovala Marija Jelovšek in za njo Karel Jelovšek.⁵⁹ Konec 19. stoletja sta v Jelovškovem mlinu živela mlinar Anton Telban (roj. 1842) in dekla Meta Jereb (roj. 1836), oba iz Horjula.⁶⁰ Dolgoletno Jelovškovo lastništvo se je končalo leta 1937, ko je vodni napravi od posestnika in tovarnarja Ruperta Jelovška kupil Franc Stržinar.

Do leta 1935 je mlin na vodni pogon »spodnje vode« premogel štiri mlinske kamne in dve do štiri mlinske stope. Vsak kamen je imel svoje vodno kolo, ki je hkrati gnalo tudi po eno stopo. Leta 1937 je novi lastnik Stržinar predelal mlin tako, da je eno vodno kolo (premer 4 m, širina 0,7 m) gnalo osem mlinskih kamnov in štiri stope. Trije kamni so bili beli – trdi za mletje pšenice v fino belo moko, štirje črni za grobo mletje pšenice v črno moko in koruze ter pridobivanje soržične moke, koruznega zdroba in otrobov ter kamen za luščenje (obodkanje) ječmena. Določeno obdobje so za potrebe bližnjega mlina in pekarnje Žito mleli tudi rdečo papriko in poper. Zadnje kolo je poganjalo žago in brus za njeno brušenje. Kolo je bilo kupljeno v Kožuhovem mlinu (Tomšič), od koder so ga s kotaljenjem premestili v Stržinarjev mlin. Zaradi neenakomerne obremenjenosti vodnega kolesa je bil vzporedno vezan tudi motor z notranjim izgorevanjem na plinsko olje tipa Aran z osmimi konjskimi močmi. V sušnem poletnem času se je mlin zaradi nizkega vodostaja za dva do tri tedne ustavil. To je bil čas vzdrževalnih del na vodnih napravah in jezu. V mlinu so bili v različnih časovnih obdobjih zaposleni Franc Hribar in Janez Mesec z Vrhničke, Andrej Gutnik iz Podlipe in kot zadnji

Franc Novak iz Ligojne. Mlinarske usluge so koristili kmetje z Vrhnike in okoliških vasi. Mlinarska obrt se je z nekajletno prekinitvijo, ko je bilo lastniku odvzeto obrtno dovoljenje (1947–1953), vršila vse do leta 1967.

Po letu 1937 je na žagi delovala žaga »venecijanka« – samica, ki je zmogla razžagati hlodovino do dolžine 5,5 m. Leta 1943 je bila ob žagi zgrajena lopa za spravilo desk in letev. Načrt in izdelavo lope je opravil tarsarski mojster Alojz Jurjevčič iz Hriba. Po vojni (1947) je bila žaga s strani države zapечатena, žagali so le za potrebe Splošnega mizarskega podjetja Vrhnika. Žaga je ponovno pričela obratovati leta 1960. Na žagi je bil dolga leta zaposlen Stanko Gutnik, ki je še v svoji visoki starosti z neverjetno lahkoto obvladoval težke hlode in rezan les. Po zaprtju žage leta 1978 je v novi hali stekla proizvodnja sveč in predelava plastike. Po letu 1993 Janez Stržinar v teh prostorih izdeluje zidarско orodje.

Skladišče lesa pri Stržinarjevi delavnici, 2011 (foto: Franci Dovč).

PEČKAJ, Voljčeva cesta 14

Pečkajeva hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 16 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 253 (1900), Kotnikova cesta 14 (1934), Voljčeva cesta 12 (1953), Voljčeva cesta 14 (1958)

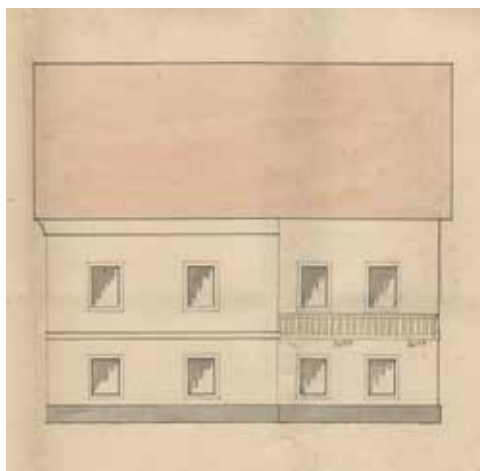
Domača imena: Štefci (1870, 1890), Pečkaj (1914), Štefci (1934)

Lastniki: Luka Mlinar (1824, 1838), Franc Mlinar (1870), Pavel Mlinar (1879), Matija Pečkaj (1890, 1934)

Dejavnost: usnjarstvo (1883–1929), gostilna (okoli 1910), pekarija (1914–1941),⁶¹ mizarstvo (po 1929)

Domačijo sestavljata nadstropna kmečka hiša peterostranega (notranjskega) tlorisa in nekdanji nadstropni zidani hlev. Hiša ima vzidan kamnit portal z začetnicama imena Matija Pečkaj in letnico 1883, ki pomeni leto predelave.⁶²

Prvi znani lastnik tretjinske kmetije iz prve polovice 19. stoletja je bil Luka Mlinar, ki je imel v lasti dve hiši in hlev. Nasledil ga je Franc Mlinar (roj. 1843), s katerim so živeli mama Elizabeta, preužitkarica, sestra Marija in brat Pavel, dninar. Kot stanovalci se leta 1870 omenjajo še Uršula Mlinar s sinom Antonom in hčerko Marjeto, zakonca Ana in Jernej Turk s sinovi ter Katarina in Janez Krašovic s hčerko Marijo. Turkovi fantje in Marija Krašovic so služili kruh s hojo na

Načrt za prenovo hiše Matije Pečkaja, 1890 (ZAL, VRH 2).

dnino. Za Francem je posestvo prevzel Pavel Mlinar (roj. 1846) z ženo Marijo, rojeno Žnideršič iz Verda. Vdova Marija se je kasneje poročila z Matijem Pečkajem (1857–1944) iz Logatca, ki je kot usnjarski pomočnik živel pri Javornikovich in po poroki postal samostojni usnjari in usnjarski trgovec.⁶³ Imela sta hčer Frančiško (1883–1948), poročeno Opeka (Šarovec), z dvema sinovoma in dvema hčerama. Najstarejša Francka, učiteljica, živi v Ameriki in je novembra 2010 praznovala sto let. Matija je imel z drugo ženo Marijo Leskovec (roj. 1861 v Hotedršici) hčerki Marijo in Ano ter sina Matija sr. Marija je imela z Josipom Štrekljem, upraviteljem vrhniške šole, hčerki Marijo, poročeno Sever, in Serafino, poročeno Jurca. Matija Pečkaj sr. (1895–1948) se je poročil na domu z Marijo Drofenik (1900–1979) iz Sv. Petra nad Trbovljami, s katero sta imela sina Matija ml. in hčerko Marijo (roj. 1933), ki sedaj živi v hiši s potomci.

Pečkajevi so nudili prostor tudi vdovi Mariji Inocente (1910), na kmetiji in pri hišnih opravilih pa sta pomagali dekli Franca Sedej iz Verzdence⁶⁴ in nekoliko kasneje Marija Sedej.

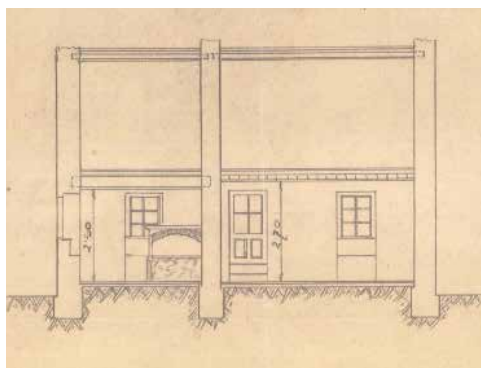

Marija in Matija Pečkaj z otroki Ano, Matijo, Marijo in Francko, okoli 1912 (foto last: Marija Pečkaj).

Družina Matije sr. Pečkaja: Matija, hči Marija, sin Matija, žena Marija, okoli 1945 (foto last: Marija Pečkaj).

V 50. letih 20. stoletja so v hiši stanovali podnajemniki Dunajčan Karel Kreutzer, šofer, z družino, gospodinja Katica Jovanovič, krojaški pomočnik Bogomir Lekše, delavec Jože Trontelj z ženo Ivano, mizar Janez Ogrin z ženo Kristino ter uslužbenca Cvetka in Vekoslav Gregorka. Matija Pečkaj je sodeloval pri ustanavljanju Katoliškega društva rokodelskih pomočnikov na Vrhniki in društvu, ki je pričelo delovati 13. avgusta 1891, odstopil dve sobici na svojem domu.^{64a} Za hišo se je nahajala usnjarska delavnica, v kateri so bili zaposleni usnjarski vajenci Andrej Janša, Janez Modrijan in Jakob Petkovšek ter usnjarski pomočnik Franc Leskovec. Po opuščenju usnjarski obrti je tu delovala mizararska delavnica, v kateri so izdelovali čebelarje panje. Pri hiši so imeli nekaj časa tudi gostilno in stope za phanje ječmena in prosa.⁶⁵

Načrt za Pečkajevo pekarno, 1914 (ARS, AS 133).

Pri hiši je mlajši prizidek, ki je bil last tete Ane Pečkaj (1896–1965). Teta Anči ali »Šteficova Anči« je bila znana po peki dobrega kruha, do dva kilograma velikih hlebcev, ki jih je prodajala na domačem dvorišču. Teta je pripovedovala, da je v njihovo gostilno občasno prišel tudi Ivan Cankar. Ni se zadrževal v prostoru z gostilniškim pultom, ampak v posebni sobi, kjer se je zbirala takratna gospôda. V gostilni je nekoč imela zdravnikova žena pri sebi šopek nageljev. Ko je vstopil Ivan Cankar, jo je prosil za en cvet, da ga bo nesel na mamin grob. Dala mu ga je, ko pa je odšel, so šli za njim gledat, če gre res na pokopališče. Prepričali so se, da je govoril resnico. (Marija Pečkaj)

Desno od Pečkajeve hiše proti potoku je v obdobju med vojnama stala *Tomaževa* ali *Zanoškarjeva* bajta (Sv. Pavla cesta 252). Pod isto streho je združevala bivalne in gospodarske prostore. Prvega znanega lastnika Blaža Petriča (1824), po domače Zanoškarja, je nasledil tretjinski kmet Sebastjan Petrič (roj. 1798) s sinovoma Valentinom in Jakobom, ki sta služila kruh z dnino. Naslednik Valentin (roj. 1824) je bil poročen z Marijo Zalaznik. Novi lastnik hiše Tomaž Javornik (roj. 1845) in za njim vdova Ivana Javornik sta v hiši konec 19. stoletja gostila sedemčlansko družino usnjarskega pomočnika Franca Velkavrha s Korena in krojača

Pečkajeva hiša pred obnovo okoli leta 1930 (foto last: Marija Pečkaj).

Naceta Petavska z ženo Ivano.⁶⁶ Po letu 1900 je postala hiša Pečkajeva. V njej so prebivali gostjači: vdovec Jakob Volč z otroki in Marija V[e]rhovc, leta 1910 pa zakonca Malovrh, Ana Strmole ter družina usnjarja Janeza Zdešarja z ženo Greti.

BRICELJ,

Voljčeva cesta 15 in 16

Pročelje Briceljeve hiše (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 17 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 254 (1900), Kotnikova cesta 15 (1934), Voljčeva cesta 18 (1953), Voljčeva cesta 15 (1958)

Domača imena: Marolt (1870), Bricelj (1890, 1914)

Lastniki Javornikove hiše: Javornikovi dediči (1824, 1838), Tomaž Javornik (1870), Ignac Javornik (1879), Josip Bricelj (1890, 1934)

Lastniki Mikuševe hiše (Hrib 18): Ivan (Janez) Mikuš (1824, 1838), Janez Mikuš (1870), dediči Janeza Mikuša (1879)

Lastniki ostalih stavb: Gašper Tomšič, Tomaž Merlak (1824, 1838), Ignac Javornik (1879), Josip Bricelj (1890, 1934)

Dejavnost: usnjarstvo (1826, 1914), mizarstvo (1953), kava bar Dolar Klub in frizerski atelje Can Can (2011)

Velika nadstropna hiša z notranjim dvoriščem, krita s simetrično dvokapno streho s čopi⁶⁷, je nastala z združitvijo več stavb. Stavba peterostranega notranjskega tlorisa v obliki črke L, nastala z združitvijo Javornikove in Mikuševe hiše, ima kamniti hišni portal z letnico 1861 in segmentni zaključek, v katerega sta vklesani začetnici imena Tomaž Javornik.⁶⁸ Zgornji del stavbe ima razgibano tlorisno zasnovo, ki se nadaljuje v vezni trakt z arkadnimi odprtini.⁶⁹ V času usnjarske in mizarske dejavnosti so prostori služili kot magazini, kasneje pa so v hiši stanovale različne stranke.

V začetku 19. stoletja so na mestu Bricljeve hiše stale Štriftofova hiša z dvoriščem lastnika Gašperja Tomšiča (Hrib 28), za njo hiša Tomaža Merlaka (Hrib 25), poleg nje ob potoku Tomšičevo gospodarsko poslopje,

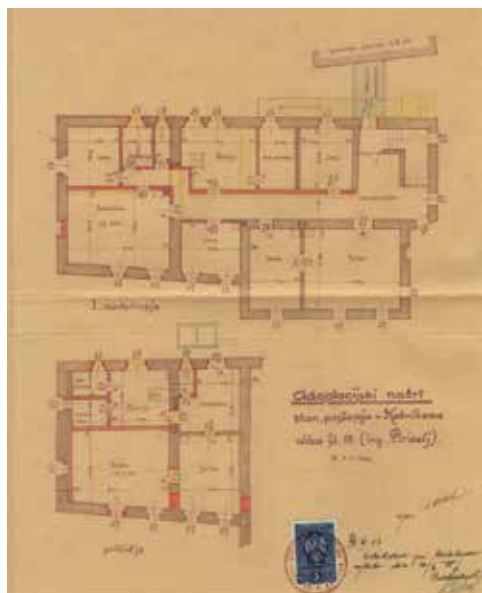
Situacija hiš v »Bricljevem trikotniku« (označena s krogom) na mapi franciscejskega katastra, 1824 (ARS, AS 176).

ob cesti med Tomšičevo in Javornikovo hišo (Hrib 17) pa mala bajta Janeza Mikuša (Hrib 18). Hiše in ostala poslopja je okoli leta 1870 združil Tomaž Javornik.

Hišno ime Marolt je hiši prinesel Jurij Javornik (roj. 1746) iz Blatne Brezovice, ki se je poročil z Marijo Mikuš na Hrib 18. Po rojstvu prvega sina Simona (1776) sta se preselila v hišo na Hribu 17, kjer so se jima rodili še Nikolaj (1784), Jurij (1786), Neža (1787), Marko (1790), Martin (1791), Jakob (1794) in Matija (1796). Naslednik Simon je imel z Ivano, rojeno Skubin, sina Tomaža (1805–1871), usnjarja. Tomaž je imel z Jožefo Jelovšek (1811–1890) sina Tomaža ml. (roj. 1845), lastnika Tomažetove hiše (danes Stržinar), in Ignacija (roj. 1852), ki je prevzel dom. Pri hiši se že leta 1826 omenja strojarna Tomaža Javornika, v kateri so delali usnjarski pomočniki Tomaževa sinova Tomaž in Ignacij ter brat Anton.⁷⁰

Za Javorniki je hiša prišla v roke Josipu Briclju (roj. 1858), usnjarju s Korena pri Polhovem Gradcu. Z ženo Ivano, vdovo po usnjarju Martinu Verbiču, sta imela sina Josipa ml. (roj. 1887). Z njimi so živeli še Ivanina sinova Jakob in Anton Verbič, sestra Jera Bricelj ter pastir Jernej Jakomin iz Horjula. Bricljevi so nadaljevali z usnjarsko dejavnostjo, v kateri so zaposlovali usnjarske pomočnike Jakoba Korenčana iz Rovt pri Logatcu, Jakoba Kopača iz Polhovega Gradca, Janeza Kršinarja, Matija Kopača in Lovra Kolenca, potem usnjarska vajenca Antona Zorca iz Srednje vasi pri Polhovem Gradcu in Janeza Knapiča iz Goričice pri Preserju⁷¹ ter usnjarskega hlapca Janeza Zdešarja. Na kmetiji so pomagali hlapec Janez Kržišnik in Franc Mikš ter dekli Marjana Košir in Marjana Slabe. Svoje velike prostore so dajali v najem gostaški družini Gabrijele in Karola Semen, davčnega uslužbenca iz Krškega, dekli Urši Petrič, Vinku Premku, davčnemu praktikanu iz Polane pri Ljubljani,⁷¹ in kasneje Ivanu

Štaklju in Josipu Golcu, davčnima uslužbencema, ter učitelju Milanu Šifererju.

Preureditveni načrt hiše Josipa Briclja ml., 1935 (ZAL, VRH 2).

Po drugi svetovni vojni je živel v hiši gradbeni inženir ter lovec Josip Bricelj mlajši, ki je imel z ženo Pavlo (1901–1947), roj. Kosmač, sinova Igorja in Jožeta. Jože (1936–2009) je imel z Branko (roj. Potočnik 1940) hčerko Sašo (roj. 1959), poročeno Fefer. Z njimi je živela tudi Brankina mama Angela Potočnik, roj. Susman, z Mirk (1910–1983). Hišo so oddajali več strankam: v pritličju pri cesti priučenemu mizarju Antonu Bizovičarju z družino, njegovima hčerkama Eli, poročeni Pišler, z Edom in s Stašo, ter Veri z možem Arturjem Serini in hčerko Nuško; v stanovanju proti trgovini Hrib Budimirju Živkoviću z družino v letih 1960–1968; v zgornjih prostorih proti Pečkaju Brankinemu bratu Mitji Potočniku z družino v letih 1968–1975; v ostali sobah pa uslužbenkam Anici Benčič, Minki Grom, Ljubici Lukan, poročeni Homovec, Mariji Jazbinšek in Frančiški Turk, uslužbencu Milanu Kojcu, delavkam Anici Jereb, Nadi Merlak in Tilki Šubic ter gospo-

dinji Zori Lukan. Živkovićevo stanovanje je odkupil Rado Burnik leta 1968, zgornji del je bil prodan Čatojeviću leta 1987, Bizovičarjevo in Pišlerjevo stanovanje pa Munibu Korlatu leta 1989.

Lovski tovariši na Bricljevem dvorišču, z leve: Josip Bricelj ml., žena Pavla, dentist Valter Detter in Franci Malavašič, z njimi lovski pes »Skok« (foto last: Saša Fefer).

Notranje dvorišče, na desni Josip Bricelj ml., 1936 (foto last: Saša Fefer).

Na velikem peščenem dvorišču so se najraje zadrževali otroci in igrali otroške igre: ristanec, polž, med dvema ognjema, zemljo krasti, slepe miši ... (Saša Fefer)

V prostorih bivše usnjarne se je v 30. letih 20. stoletja naselilo Splošno mizarstvo Vrhnika pod vodstvom Ignacija Groma iz znane mizarске družine Gromovih s Storževega griča. V delavnici je bilo zaposlenih več delavcev, ki so izdelovali predvsem stavbno in stanovanjsko pohištvo ter tudi čebelje panje. Karsneje je imel Obrtni center tu svoje pisarne.

Jože Bricelj, Bricljeva hiša po fantaziji, risba, 1949 (hrani: Saša Fefer).

Ignacij Grom, ki je z družino do preselitve na Kurirsko cesto stanoval v zadnjih prečnih prostorih stavbe, je imel sinova Ignacija, novinarja, in Marka, mizarja, ki se je ukvarjal z opremljanjem lokalov. Marko je kasneje stanoval na Kurirski cesti in se po smrti žene Ivane preselil v Dom upokoencev Vrhnika. Danes se v spodnjih prostorih hiše nahajata lokala, nad njima so stanovanja, medtem ko so delavnice opuščene.

Pogled na nekdanjo Bricljevo usnjarno ob Hribskem potoku (foto: Franci Dovč, 2011).

Bricljeva hiša je bila polna drobnih zanimivosti. Na stenah dolgega ozkega hodnika so visele lovske trofeje dedka Josipa, med nji-

mi tudi velik divji petelin. Določene sobe so imele lep parket z vzorcem. Zraven kuhinje se je nahajala shramba, kjer so sušili domače marelice in jabolka »carjeviče«. Nekako praviljično je delovala Bizovičarjeva spalnica z nizkim vhodom s preklado in obokanim stropom. Posebno lep je bil tudi njihov velik kamniti lijak »mušl«. Podstrešje je bilo zanimivo zaradi starih skrinj, knjig in dimnice, v kateri so sušili klobase. (Saša Fefer)

EGIDIJEVA HIŠA, Voljčeva cesta 17

Egidijeva hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 4 (1824), Sv. Pavla cesta 265 (1900), Kotnikova cesta 17 (1934), Voljčeva cesta 11 (1953), Voljčeva cesta 17 (1958)

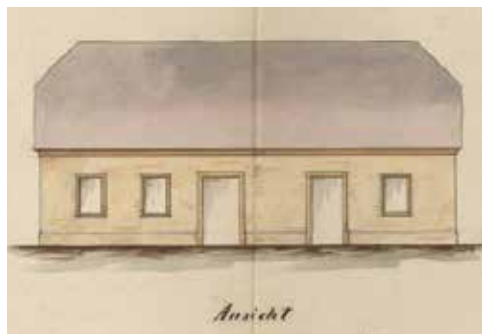
Domača imena: Martincova bajta (1870), Martinčkova bajta (1890), Mikš⁷⁴

Lastniki: Janez Mikuš (1824, 1870), dediči Janeza Mikuša (1879), Matevž Terkman (1890), Ivana Terkman (1910), Egidij Kovač (1914, 1934), Marija Kovač (1944), Maks Mihevc ter Egidij, Jože in Alojz Kovač (1956), Julijana Jefrenovič in Marija Mihelič (1976), Dimnikovi (2011)

Dejavnost: oddaja stanovanj (1890 in dalje), krojaštvo (1914 in dalje)

Stavba stoji pod župnijsko cerkvijo v križišču z ulico Gradišče. Na pročelju ima vzdian kamnit portal z začetnicama imena Ivana Terkman in letnico 1909, ko so hiši dozidali mansardo v prvem nadstropju.⁷⁵

Celo prvo polovico 19. stoletja se kot lastnik Martincove bajte omenja Janez Mikuš. Nasledil ga je soimenjak Janez Mikuš (roj. 1836), ki je imel z Marjeto (roj. 1842 na Stari Vrhnikih) hčerko Marijo (roj. 1867) ter sinova Antona in Franca, z njimi pa je stanovala tudi Marija Jeraj Krivina. Leta 1884 je postala lastnica hiše vdova Marjeta Mikuš (Mikš), ki se je poročila z Matevžem Terkmanom (roj. 1858) iz Podkrajja pri Sp. Idriji. Sinova Anton in France sta se izselila v Ameriko. Hišo je podedovala Matevževa hči Ivana Terkman (roj. 1885).

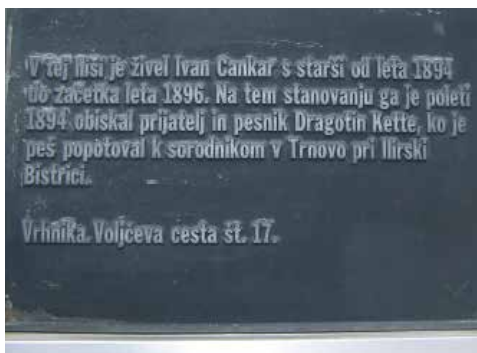
Načrt za preureditev hiše Janeza Mikuša, 1877 (ZAL, VRH 2).

Hiša je bila vedno polna podnajemnikov. Konec 19. stoletja so tu prebivali: sedemčlanska družina Ivane in Valentina Petrič s Hriba, Marija in Nace Istenič, Marija in Jernej Črne ter družina Mete in Naceta Malavašič.⁷⁶ Na severni strani so imeli sobo in vežo z ognjiščem tudi Cankarjevi, ki so živeli v hiši od leta 1894 do začetka leta 1896. Ivana Cankarja je v tem stanovanju poleti 1894 obiskal pesnik Dragotin Kette, ko je peš popotoval k sorodnikom v Trnovo pri Ilirski Bistrici.⁷⁷ V hiši se je rodil tudi Francelj, starejši brat pisatelja Karla Grabeljška.⁷⁸ Leta 1900 so v hiši stanovali Franca in Anton Tršar s hčerko Antonijo, Jakob Volč z ženo in s hčerko Ivano ter družina Francke in Franca Velkavrh, ki je prej živela v Zanoškarjevi bajti, deset let kasneje trgovski pomočnik

Gustav Kobaj, mizar Franc Reven, Franca in Mihael Vrhovc, in nato še trafikant Ignac Turk.

Egidijeva hiša okoli leta 1930 (F. Dobrovoljc, Cankarjev album).

Spominska plošča prča, da so v hiši prebivali Cankarjevi (foto: P. Zalokar).

Za Ivano, poročeno Kos, je hišo okoli leta 1914 prevzel krojač Egidij Kovač (1880–1944) iz Begunj na Gorenjskem. Egidij je živel tu z ženo Marijo (1877–1953), rojeno Mihevc, njenim sinom Maksom Mihevcem (roj. 1902) in njenimi sinovi Egidijem (roj.

Načrt za prenovno hiše Marije Kovač, 1929 (ZAL, VRH 2).

1908), Josipom (roj. 1909) in Alojzijem (roj. 1910). V hiši je odprl trgovino z blagom, ki je imela vhod s ceste. Po spominu nekaterih je imel tudi prodajalno oblek.

Po drugi svetovni vojni so v Egidijevi hiši stanovali različni podnajemniki: delavec Franc Poženel z ženo Jožefo; delavec Anton Pleško z ženo Alojzijo; usnjarski pomočnik Karel Senjur z ženo Štefanijo, delavko; Senjurjeva sta se kasneje preselila na Klis. V Kovač-Mihevčevo hišo so prišli še Leničevi, Rozmanovi, krojač Stanko Kogovšek z ženo Antonijo, kasneje poročena Pavkarjeva Tončka, mlada Anamarija s svojim stricem in starejša ženica Ančka Janša. Ančka je bila nizkega in obilnega stasa, nosila je očala z močno dioptrijo. Prodajala je vstopnice za kinopredstave v Cankarjevem domu na Vrhniki. Imela je moža visoke postave ter

Jože Bricelj, Egidijeva hiša, risba, 1957 (hrani: Saša Fefer).

hčerko Francko in sina Janeza. Kovači in Mihevc so hišo prodali Julijani Jefrenovič (1976) ter Mariji Mihelič, danes pa stanujejo v hiši lastniki Dimnikovi.

Karlinca iz Hriba je ob nedeljah in praznikih pred Egidijevo hišo postavila stojnico z razno bižuterijo, okraski in igračkami. Prodajala jih je ljudem, ki so hodili k maši.

Hiša,

Voljčeva cesta 17a (1958)

Hiša Voljčeva cesta 17 a je nizka stavba na desni strani posnete leta 2011 (foto: F. Dovč).

Za Egidijevo hišo se nahaja manjša stavba, ki meji s Čempuhovim zelenjavnim in sadnim vrtom. Zunanost stavbe je ohranjena po prvotnem stanju. V njej so po drugi svetovni vojni živeli delavci Jože Mlakar, Jože in Vera Šušljek iz Prekmurja in družina Pleško s hčerko Slavico. Slavičin oče je bil delavec v Industriji usnja Vrhnika, mama je gospodinjala. Za njimi se je vselila gospa Žekševa s sinom Aleksandrom.

Pleškotovi sosedje so bili Suhadolnikovi iz »ta vrhnje hiše« (Požar). Oče je bil krojač. V zgornjem nadstropju sta stanovali tudi Jožica in Nanika. V času gradnje prve trgovine na Hribu smo se po nedokončanih prostorih, polnih gradbenega materiala, radi lovili in skrivali hribski otroci. Padla sem v posodo s katranom. Kako je doma reagirala mama, se ne spominjam. (Slavica Štirn)

MERCATOR trgovina,
Voljčeva cesta 18

Mercator (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 19 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 255 (1900)

Domača imena: Matiček (1857), Oblak (1890, 1914)

Lastniki: Matevž Oblak (1824, 1838), Štefan Oblak (1870), Janez Oblak (1879, 1890), Ignacij Stržinar (1914)

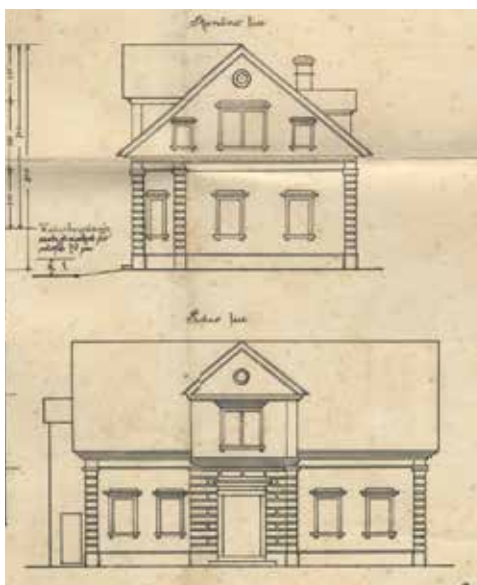
Dejavnost: trgovina (od 1955 dalje)

Na mestu današnje trgovine Mercator je v 19. stoletju stala Oblakova hiša, katere lastnika sta bila Matevž in Štefan Oblak (roj. 1805), tretjinski kmet. Pri hiši se omenjajo še Janez Oblak »ta črn Janez« (roj. 1813), Jernej Oblak, vdova Helena Oblak (roj. 1814) s hčerko Heleno in vnukom Emilom, učenecem. Štefan je imel z Elizabeto (roj. 1810) si-

Oblakova hiša je nizka stavba na levi strani krita s slamo, razglednica okoli 1910 (Šumrada, Škrabec, Vrtnika, prečuden kraj).

nova Janeza (roj. 1848) in Štefana (roj. 1850), ki sta se preživljala z dninarskim delom. Pod njihovo streho so stanovali tudi Janez in Neža Petkovšek, roj. Čelešnik, s hčerko Jero ter preužitkar Gašper Čelešnik. Naslednik Janez Oblak (1848–1900) je imel z Marijo (roj. 1852) otroke Janeza (roj. 1876), Marijo (roj. 1878), Franceta (roj. 1884), Ivano (1886–1894), Jakoba (roj. 1892) in Alojzija (roj. 1895). France se je odselil v Ameriko.⁷⁹ Leta 1900 je hišo prevzela vdova Marija Oblak in za njo novi lastnik Ignacij Stržinar, ki je prav tako živel v Ameriki. V hiši je gostil zakonca Slavec in delavko Antonijo Šušteršič.

Načrt za predelavo hiše Ignacija Stržinarja, 1910 (ZAL, VRH 2).

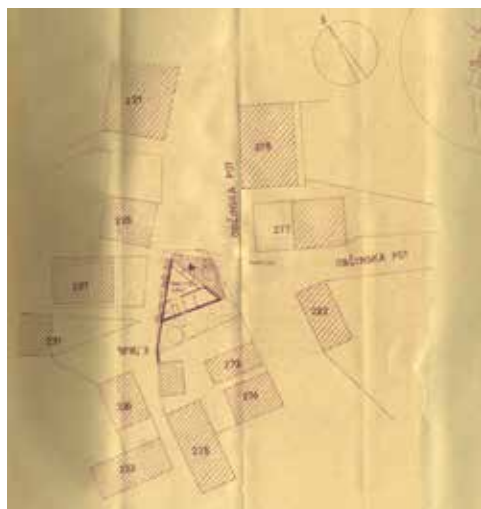
Pred drugo svetovno vojno sta na tem mestu stali dve hišici; pred Stržinarjevim vrtom je stala lesena hišica z vhodom proti mostu, v kateri je Adolf Pečar prodajal meso do svetovne gospodarske krize, in pred vhodom na vrt trafika s tobačnimi izdelki in z vžigalicami Ivanke Turk.

Po drugi svetovni vojni so na nekdanjem Stržinarjevem svetu začeli z gradnjo trgovine z mešanim blagom »Hrib«. Manjša

klasična trgovina trikotnega tlorisa je bila založena z živili, ki so jih prodajali za pulptom. Poslovodkinja trgovine od začetka pa do upokojitve, skoraj 30 let, je bila Amalija Dolenc. Trgovino je skupaj z Jernejčičevo in s Šetinčevo na Stari cesti ter z Malavašičevo na Cankarjevem trgu imelo v lasti Trgovsko podjetje Vrhnika. Sedež podjetja so nato preselili v Ljubljano, nakar ga je prevzel Mercator. Leta 2005 so trgovino podrli do tal in postavili novo, nad katero se nahajajo privatna stanovanja.

Lesena hišica pred Stržinarjevim vrtom, v ospredju Dora Sluga, okoli 1950 (posredovala: Frančiška Zalaznik).

Situacijski načrt za trgovino »Hrib« (trikotni tloris), 1957 (ZAL, VRH 18.)

POŽARJEVA HIŠA

Požarjeva hiša z gankom, kot jo je narisal študent arhitekture Jože Bricelj. V ospredju je prikazana gradnja trgovine Hrib, 1955 (hrani: Saša Fefer).

Naslov: Hrib 20 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 267 (1900), Kotnikova cesta 18 (1934), Voljčeva cesta 20 (1953), Voljčeva cesta 18 (1958)

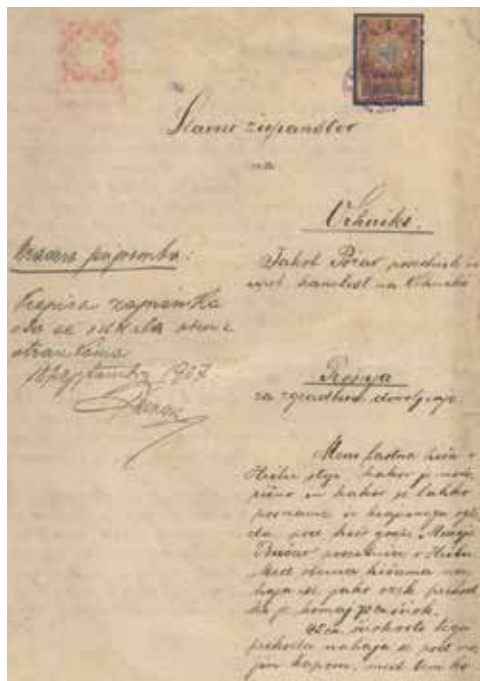
Domača imena: Pavlač (1870), Pek, Pavlač pri Štefanu, (1890), Požar (1914)

Lastniki: Jurij Dobrovoljc (1824, 1838), Jožef Molk (1870), Štefan Oblak (1879), Jurij Remžgar – Moljk (1890), Jakob Požar (1914, 1934)

Med trgovino Mercator in Kranjčevo hišo je nekdaj stala visoka in ozka Požarjeva hiša z visokim gankom na pročelju. Prvim znanim lastnikom hiše Dobrovoljcem so sledili Molkovi, ki se tu omenjajo že leta 1857. Z družino gospodarja Jožefa Molka (roj. 1843), tretjinskega kmeta, ženo Marijo (roj. 1846), sinom Francem (roj. 1867) in Marijino hčerko Jožefo (roj. 1865), so živeli še starša Uršula (roj. 1808) in Marko Molk (roj. 1798), preužitkarja, ter brata Jernej in Matija Molk. Jernej, poročen z Marijo Černigoj, se je preživljal kot dninar, Matija je služil na Hrvaškem. Za novim lastnikom hiše Štefanom Oblakom se pred odhodom v Ameriko omenja krajši čas posestnik Jurij Remžgar – Moljkk iz Dragomera z ženo Marijo in rejenko Marijo Rekar.

Hiša je konec 19. stoletja prešla v roke Jakobu Požarju (1851–1946), upokojenemu sodnemu uradniku. Jakob je bil poročen s Katarino Brenčič (1852–1923),⁸⁰ z njima pa je pred prvo svetovno vojno živela tudi dekla Marija Petkovšek.

Jakob je za dediča hiše z dvoriščem v skupni izmeri 126 m² leta 1945 imenoval gospoda Janeza Opeko, župnika v Šmartnem v Tuhinjski dolini. Opeka je bil v zameno dolžan opraviti pogrebne obrede za Jakobom Požarjem ter letno opraviti dve maši zanj in njegovo tedaj že pokojno ženo. Janez Opeka je hišo zapustil nečaku Andreju Opeki z zavezo, da poskrbi za njegov pogreb in izplačila določen znesek trem nečakom po njegovi sestri iz Krke. Andrej je nepremičnino podaril hčerki Anici Opeka, ki je izpraznjeno hišo prodala Mercatorju leta 1977. Okoli leta 1986 je bila hiša porušena. Danes se na njenem mestu nahajajo privatna parkirišča.

Prošnja Jakoba Požarja za tlakovanje ozkega prehoda med njegovo in Bučarjevo hišo, 1906 (ZAL, VRH 2).

V Opekovi hiši se je zvrstilo več strank. Od začetka leta 1956 je v spodnjih dveh prostorih do preselitve v solidarnostno stanovanje živela družina Marije in Franca Suhadolnika, delavke in krojača, in nekaj časa tudi Marijina sestra Anica Markeljč, poročena Krampač. V zgornjih dveh sobah je do vselitve v svoj dom stanovala družina Francke in Janeza Kovačiča, delavca iz Kostanjevice. Poleg omenjenih so v hiši v različnih obdobjih stanovali še: Marija Arsič s sinom Dragonom, ključavničarjem, njena brata Matija Malovrh, krojač, in Viktor Malovrh, harmonikar, ter njihov oče, znan kot dober žagar.

KRANJC, Voljčeva cesta 19

Kranjčeva hiša (foto last: Marjana Kranjc).

Naslov: Hrib 21 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 268 (1900), Kotnikova cesta 19 (1934), Voljčeva cesta 22 (1953), Voljčeva cesta 19 (1958)

Domača imena: Golob (1857), Bučar (1890, 1914)

Lastniki: Martin Sernel (1824, 1838), Jera Golob (1870, 1879), Marija in Anton Bučar (1890, 1914), Jernej Kranjc (1934)

Dejavnost: trgovina Bučar (1890–1919), trgovina Kranjc (1919–1945), državna trgovina in cvetličarna (po drugi svetovni vojni)

Nadstropna hiša s tlorisom notranjskega tipa datira v zadnjo četrtino 19. stoletja. Stavba ima dvokapno streho s cestno frčado, balkon in arhitekturno likovno bogato fasado. V pritličju se nahajajo v vratne zapore obliki loka.⁸¹ Stavba je v celoti ohranjena.

Prvi znani lastnik hiše z dvoriščem je bil Martin Sernel (Serneu). Sredi 19. stoletja se omenja hišno ime Golob in nekoliko kasneje lastnica Jera Golob. V njeni hiši sta živeli stanovalki Suzana Kral s hčerkama Jožefo in Ano ter Frančiška Petrovčič s sinom Antonom in hčerko Marijo. Konec stoletja je hiša postala last Marije (roj. Golob 1853) in Antona Bučar (1852–1915), trgovca iz Kostanjevice na Krki, s hčerkama Marijo (roj. 1881) in Antonijo (roj. 1883). Antonija se je kasneje poročila z Alojzijem Koncilijo v Celju in se preselila v Srbijo. Bučarjevim sta pri hišnih opravilih pomagali dekli Ivana Marušič⁸² in Marija Istenič, v hiši pa so po letu 1910 živeli še žagar Anton Delavec, vajenec Franc Građšar in branjevka Neža Greljo.

Marija Bučar proda svojo nepremičnino Matiji Kranjcu, 1919 (hrani: Kafol-Kranjc).

Leta 1919 sta hišo s trgovino kupila brata in trgovca Jernej in Matija Kranjc iz Postojne. Matija je z ženo Mihaelo kasneje odprl trgovino na Stari cesti.⁸³ Jernej (roj. 1881) je imel z Matildo (roj. Curk 1884 v Vipavi), Mihaelino sestro, sina Vilka in hčerko Maro, knjigovodkinjo. Naslednik Vilko (roj. 1912) je imel z Mimi hčerko Marjano in sina Jerneja ml. V času druge svetovne vojne je bila družina razseljena, Vilko je bil v partizanih, Mimi je ostala zaradi prekinjene proge s sinom Jernejem v Ribnici na Dolenjskem, mala Marjana je živela tu pri starih starših.

Zgornji del trgovinske omare. Omara je sestavljena iz dveh delov s predali, 2011. Hrani Slovenski etnografski muzej (foto: Marko Habič).

Po osvoboditvi je trgovina še nekaj časa obratovala^{83a}, leta 1948 je hišo, vse prihranke, osebno garderobo ter balo tete Mare (posteljnino, perilo, posodo) zasegla država. Težka doživetja so povzročila prezgodnjo smrt babice Matilde, ki je imela hud diabetes. V hiši sta ostala Jernej in Mara Kranjc, ki sta stanovanje krajši čas delila z državnim uslužbencem Mirom Mirovičem in s hrvaškim oficirjem Jankom Pekičem. Nekaj časa je v hiši poslovala državna trgovina s špecerijo in z blagom na karte, za katere je bilo treba stati v vrsti, in nato nekaj let cvetličarna. Vilko Kranjc je leta 1990 prodal hišo sedanji lastnici Ireni Kafol-Hrovat, ki je opremo iz trgovine poklonila Slovenskemu etnografskemu muzeju.

KRANJC,

Voljčeva cesta 20

Kranjčeva hiša (foto last: Marjana Kranjc)

Naslov: Hrib 22, (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 269 (1900), Kotnikova cesta 20 (1934), Voljčeva cesta 24 (1953), Voljčeva cesta 20 (1958)

Domača imena: Dormiš (1857, 1870), Petrovke (1890, 1914)

Lastniki: Anton Dormiš (1824, 1838), Jožef (Štampeta) Dormiš in Franc Dormiš (1870), Marija Stampetta (1879), Anton Bučar (1910, 1914), Jernej Kranjc (1934)

Dejavnost: stanovanja (1870 in dalje)

Velika hiša ima v zaprtem vhodu vgrajen portal iz črnega kamna z letnico 1801 v sklepniku. Stavba in kleti so skoraj v celoti ohranjene, obnovljena je bila le fasada prve polovice hiše in v drugi polovici zastekljeno zgornje nadstropje.

Pročelje hiše po obnovi leta 1989 (foto last: Marjana Kranjc).

Neznani avtor, Kranjčevi hiši, risba, s. d. (hrani: Marjana Kranjc).

Pri hiši se konec 18. in v prvi polovici 19. stoletja omenja cerkovnik Andrej Dormiš z ženo Uršulo Cikuta (Cikava). Leta 1870 so v hiši prebivali brata Franc in Jožef Dormiš ter številni stanovalci: cerkovnik Matija Slavc z ženo Jero, hčerko Katarino, sinovoma Francem in Valentinom ter materjo Nežo, prežitkarico; Marija in Martin Smuk; vdova Barbara Medved s hčerkama Barbaro in Elizabeto, ki je mlada oslepela; Pavel Terkman z ženo Marijo in s taščo Elisabeto Kuster, prežitkarico; Ana Petkovšek s hčerko Marijo in kasneje še Terezija Slavc – skupaj devetnajst ljudi. Konec 19. stoletja so tu stanovali: vdove Marija Terkman (Dormiš), Barba Medved in Ana Serše; Lenka in France Jesenko; Tržičan Angelius Jerina ter dekla Mina Malovrh iz Butajnov pri Št. Joštu.⁸⁴

Hiša je najkasneje leta 1900 postala last trgovca Antona Bučarja, ki je v hiši poleg Jesenkovi in Tertmanove gostil še gostački Nežo Jesenovec in šiviljo Ivano Križaj, leta 1910 dninarja Mihaela Dolenca z ženo Amalijo in Ano Serše, nekoliko kasneje pa še sorodnico Jožefo Batistič ter Jurija Juga, finančnika. Svojo rosno mladost je v Bučarjevi hiši skupaj z materjo Jero in bratom Franceljnom med leti 1906 in 1910 preživel tudi vrhniški pisatelj in učitelj Karel Gabeljšek (1906–1985), dvakratni prejemnik Prešernove nagrade (leta 1948 in 1976).⁸⁵ Stanovanje je imelo malo večjo vežo, iz katere se je pri-

šlo v črno sajasto kuhinjo. Iz veže na levo je v majhni sobi »čumnati« stanoval starejši moški, na desno je bila Grabeljškova večja soba. Opremljena je bila s skromnim pohištvom: z dvema omarama, visoko za obleko in nizko za perilo, mizo s štirimi stoli, posteljo ter nekaj drobnimi predmeti. Poleg Grabeljškove je bila še manjša soba majhne suhljate ženice Jerajevke, šivilje.⁸⁶

Bučarjevo hišo je leta 1919 kupil trgovec Jernej Kranjc. Stavbi sta bili povezani z »mostičkom« nad dvoriščem. V prvi polovici hiše je v mladosti Jernejeve vnukinje Marjane stanovala družina Velkavrh, po domače Šklepčovi, ki je štela starejše: zasebnico Franco, šiviljo Mici in delavko Lizo, rojene proti koncu 19. stoletja, ter njihove potomce: šiviljo Mici, Rezko, Betko in delavca Janeza. Janez je kasneje sezidal hišo na Turnovšu. V Velkavrhovi polovici hiše so v 50. letih preteklega stoletja prebivali tudi Slava in Julij Rupnik ter inštrumentarka Elizabeta Dobrovoljc.

Kranjčeva družina na domačem mostičku: Jernej, snaha Mimi s sinom Jernejem ml. v naročju in Matilda z vnukinjo Marjano, 1942 (foto last: Marjana Kranjc).

V drugi polovici hiše so živeli Bizovičarjevi, oče Anton, mizar, mama Antonija ter hčeri Ela in Vera. Po izselitvi Bizovičarjev so se v njihovo stanovanje preselili Velkavrh, v prvo polovico hiše pa se je vselil Jernejev sin Vilko z družino. Po Vilkovi preselitvi v Ljubljano leta 1952 je občina stanovanje Vilkove sestre Mare Kranjc po vrsti povojnih selitev dodelila družini Bogatec – Vujošević:

Kranjčeva hiša z gankom (foto last: Marjana Kranjc).

Vhod na dvorišče (foto last: Marjana Kranjc).

Obzidje Kranjčevega vrta, 1976 (foto last: Marjana Kranjc).

Mihajlu Vujoševiću in njegovi sestri Marini s sinom Bojanom ter njunim staršem Vujošević in starim staršem Emiliji in Janku Bogatec iz Trsta. Z vodo opremljeno stanovanje je obsegalo ogrevano kuhinjo, dve sobi, shrambo; stranišče na koncu ganka pa so delili z družino Velkavrh. Kranjčevi so po odhodu Bogatec – Vujoševićev na Gradišče okoli leta 1974 prvi del hiše prodali bratranču, akademskemu slikarju in restavratorju Franciju Curku z ženo Vido, ki sta hišo obnovila. Kasneje je Vida prodala hišo sedanjemu lastniku Juretu Krašovcu. Drugo polovico stavbe so Kranjčevi leta 1991 prodali glasbeniku Alešu Veselu, ki je notranjost hiše prenovil.

Prenavljanje Kranjčeve hiše (foto last: M. Kranjc)

Na nekdanjem dvorišču je stala majhna pralnica z dvema prostoroma. Po smrti Jerneja Kranjca jo je dala Mara Kranjc podreti in napraviti vrt, ohranili so le dve zunanji steni, ki še vedno služita za ograjo vrtu.

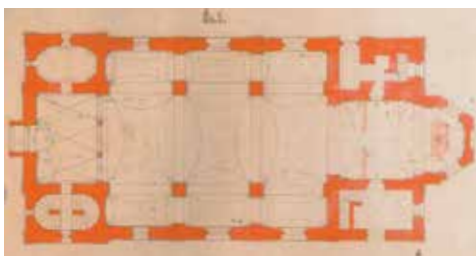
Jernej Kranjc na vrtu, v ozadju pralnica, 1942 (foto last: Marjana Kranjc).

ŽUPNIJSKA CERKEV SV. PAVLA

Župnijska cerkev na razglednici

Prva cerkev v velikosti kapele je nastala v poznem srednjem veku znotraj nekdanje poznoantične utrdbe na Hribu. Sledila ji je druga, po besedah vizitatorja Adama Sontnerja leta 1620 »zares okrašena in dobra«, ki pa je kmalu postala premajhna. Vaščani so se lotili tretje gradnje in leta 1628 je novo cerkev posvetil škof Tomaž Hren. Današnja mogočna stavba s pravokotno ladjo, z ožjim prezbitერიjem, zvonikom in nizkimi kupolami je bila zgrajena leta 1851 po načrtu stavbenika Josefa Schöbla in nadzorom zidarskega mojstra Matevža Medveda, znane graditelja kupole ljubljanske stolnice.

Floris župnijske cerkve sv. Pavla, s. d. (M. Ambrožič, Župnijska cerkev spreobrnjenja sv. Pavla na Vrhniki).

Cerkev krasijo likovna dela domačih in tujih umetnikov, slikarska dela domačina Simona Ogrina, Rika Debenjaka in Franza Kurza von Goldensteina, poslikana okna ali vitraji tirolske slikarske delavnice in oltarne plastike kamnoseške delavnice Toman iz Ljubljane.⁸⁷

Franz Kurz von Goldenstein, Spreobrnjenje apostola Pavla, glavna oltarna slika, 1851 (M. Ambrožič, *Župnijska cerkev spreobrnjenja sv. Pavla na Vrhniki*).

Simon Ogrin, Sv. Družina, olje na platnu, na steni pod korom, 1900 (J. Suhadolnik, *Simon Ogrin*).

Janez Wolf, Bog oče z angeli, obočna freska prezbiterija iz leta 1867, danes prebeljena (J. Suhadolnik, *Simon Ogrin*).

Načrt za prenovo stolpa župne cerkve, 1869-1871 (NŠAL, ZA Vrhnika).

Leta 1318 se omenja prvi vrhniški vikar Matěj. Vikariat s prvotnim zavetnikom sv. Andrejem je sprva pripadal šentpetski prafari v Ljubljani, leta 1325 pa je izpričan že kot samostojna župnija.⁸⁸ Danes je pri Sv. Pavlu na Vrhniki sedež župnije in dekanije, v katero je vključenih kar 15 župnij. Vrhiška župnija obsega deset podružnic in združuje približno 12.750 župljanov. Od januarja 1988 izdajajo farni list Naša župnija.

Cerkev sv. Pavla s kaplanijo, okoli 1930 (F. Dobrovoljc, Cankarjev album).

V župniji delujejo župnijski vrtec, župnijska Karitas ter otroški, mladinski in mešani pevski zbor. Močna skavtska skupina je bila ustanovljena sredi 90. let prejšnjega stoletja in združuje približno 80 skavtov od najmlajših do študentov.

Pogled proti cerkvi z Raskovca, 2011 (foto: F. Dovč).

Naša farna cerkev svetega Pavla je dobila letošnje poletje prav čeduo lice. Na novo so jo namreč pobelili. Tega je bila kar zelo potrebna. Le en nedostatek ima zdaj, namreč, da so tudi kazalec na uri prepleskani. To je sicer lepo na pogled, ali za študenta, ki hodi na vlak, malo slabo. Preje so bili kazalci namreč črni in si jih videl lahko tam od Mrovca, zdaj jih pa ni več moči tako od daleč gledati...

Vest o novi zunanji podobi župnijske cerkve sv. Pavla na Vrhniki (Močilnik, 1940).

ŽUPNIŠČE,

Voljčeva cesta 21

Župniško dvorišče z župniščem, 2011 (foto: F. Dovč).

Naslov: Hrib 1 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 266 (1900), Kotnikova cesta 21 (1934), Voljčeva 13 (1953), Voljčeva cesta 21 (1958)

Domača imena: župnija Hrib (1870), Farovž (1890), župnišče (1914)

Lastnik: župnija Vrhnika

Dejavnost: pastoralna, vzgojna in karitativna dejavnost

Župnija Vrhnika je imela leta 1824 v lasti dve hiši, dva hleva in gospodarsko poslopje. Na današnjem župniškem dvorišču se nahajata župnišče in stavba nekdanjega gospodarskega poslopja. Župnišče, enonadstropna stavba s tlorisom v obliki črke L in krita z dvokapnico, sodi v čas klasicizma iz 50. let 19. stoletja. Na južni fasadi so vidni ostankih starejših podpornih stebrov. Osrednja fasada je poudarjena s pilastri, tremi polkrožno zaključenimi okni ter širokim trikotnim čelom, okna pa obkroža lahkotna rustika v ometu.⁸⁹

Leta 1870 sta v župnišču prebivala dekan Jožef Bonner (1818–1874) in kuhinjska pomočnica Frančiška Verderber, oba Novo-meščana. Za Bonnerjem se omenjata dekana Martin Šlibar in Janez Koprivnikar (1825–1893) iz Šmartnega pri Litiji. Janezu so na župniji pomagali hlapec Janez Škofic

Načrt za župnišče arhitekta Josefa Schöbla, sredina 19. stoletja (NŠAL, ŽA Vrhnika).

Pogled na župnišče z vrta, na desni strani so vidni oporni stebri, 2011 (foto: Polona Zalokar).

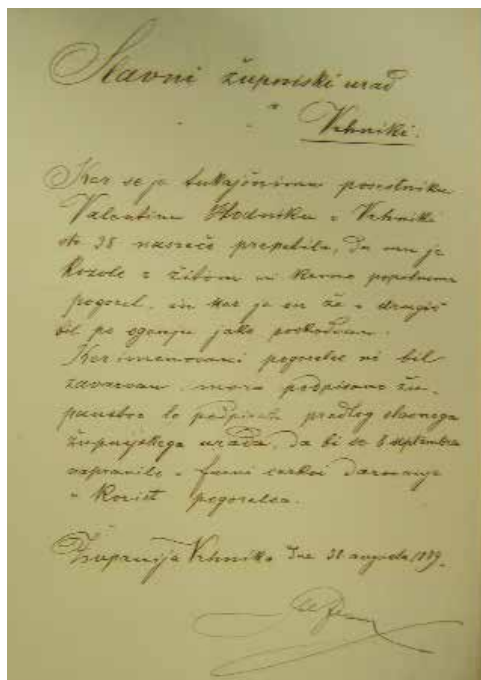
iz okolice Kamnika, kuharica Agata Pleša iz Kranja ter dekli Marija Lukač in Lenka Železnik, obe iz Litije.⁹⁰ Sledil je dekan Franc Kumer. Aprila 1897 ga je nadomestil dekan Lovro Gantar (roj. 1846 v Zavraticu). Za časa dekana Lovra je kuhala Jera Marincelj, pri hišnih opravilih pa sta pomagali služkinji Marija in Julija Šulgaj. V času prve svetovne vojne je bil vrhniški dekan Frančišek Hoenigman (roj. 1854) iz Ribnice. Po vojni ga je nasledil dekan Janez Kete (roj. 1888 v Dolenjah pod Planino), ki je ostal na Vrhniki vse do leta 1937. Keteju je v župnišču pomagala dekla Antonija Kenk. Nato sta tu službovala še dekana Janez Burnik (1889–1943) iz Ko-

mende in Ciril Milavec. Povojni dekani so bili: Ivan Pečnik (1954–1970), Vinko Prestor (1970–1980), Florijan Božnar (1980–1997) in Vinko Podbevšek (1997–2001).⁹¹ Trenutno duhovniško službo opravljajo župnik in dekan Blaž Gregorc, kaplan Gregor Gorenc in duhovni pomočnik Jože Brilej, gospodinjstvo pa vodi Marija Grom.

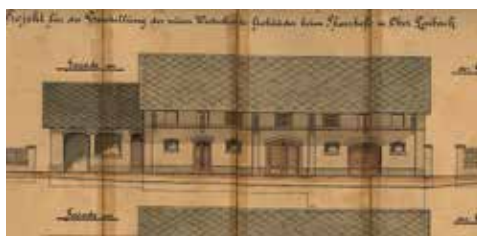
Po drugi svetovni vojni (1953) so v župnišču prebivali duhovnik Rafael Lešnik (roj. 1925 v Polju), vikarja Ivan Merlak (roj. 1923 v Žiberšah) in Martin Tavčar (roj. 1917 v Trebiji) ter gospodinjstva Francka Grom (roj. 1920) s Stare Vrhniko. Nasledili so jih župnik Ivan Pečnik (roj. 1900) iz Kranja, duhovnik Valentin Bahar (roj. 1928) iz Novega mesta in kuharica Kristina Orel (roj. 1912) iz Sežane. V zgornjem nadstropju sta v sobah, ogrevanih s pečmi, prebivali dve stranki: Marija in Blaž Turk s hčerko Andrejo, trgovsko pomočnico, in sinom Jožetom,

gozdarskim tehnikom, z ženo Justino ter Gabrijela in Miha Tominc, ki sta se kasneje preselila v svojo hišo na Klisu. Blaž Turk je delal v Franciji, zato se ga je prijel vzdevek »Francoz«. V prostoru današnje veroučne učilnice v levem traktu stavbe je prebivala Katarinovcova Ivana Košir s hčerko.

Nekdanje gospodarsko poslopje je obsegalo hlev z lopo, katere ostanki so v osrednjem delu zgradbe delno še vidni. V letih 1985–1986 je bila stavba predelana za potrebe župnijske pastoralne dejavnosti v zimsko kapelo po načrtih arhitekta Franceta Kvaternika in veroučno učilnico. V zgornjem nadstropju se nahaja dvorana, ki sprejme do 120 ljudi. Poslopje se zaključuje s stanovanjskim podaljškom iz leta 1969, v katerem so sprva prebivali Turkovi po izselitvi iz župnišča, nato sestre noterdamke in po njihovem odhodu v Novo mesto leta 1991 upokojeni duhovnik Stanislav Kapš. Trenutno je stanovanje prazno.

Sodelovanje župnije in občine Vrhniko v korist pogorelcov Valentina Hodnika, 1889 (NŠAL, ŽA Vrh).

Načrt za postavitev gospodarskega poslopja, 1894 (NŠAL, ŽA Vrhniko).

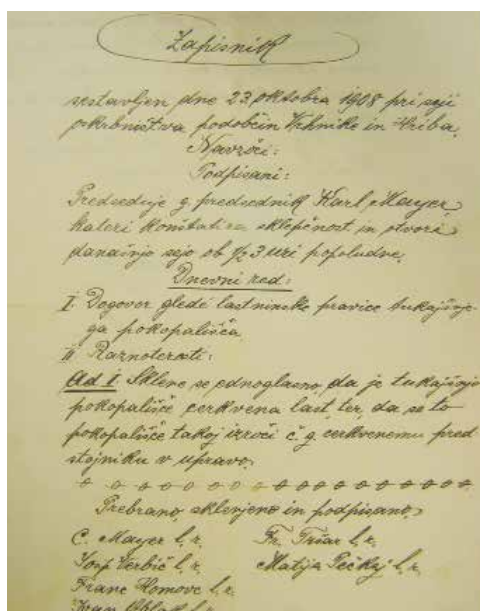

Pogled na nekdanje gospodarsko poslopje z vrta, 2011 (foto: Polona Zalokar).

K župniji sodi tudi vrhniško pokopališče, s katerim upravlja Komunalno podjetje Vrhnika. Do leta 1836 se je tedaj že utesnjeno pokopališče nahajalo okoli župnijske cerkve. Po epidemiji kolere so ga prenesli na današnje mesto in ga leta 1876 povečali. Pred prvo svetovno vojno so ga ponovno razširili na župnijski vrt in Tršarjev svet.⁹² Starejši zgornji del obdaja obzidje z večjimi spomeniki in obnovljeno mrtvašnico, medtem ko se novejši del z modernimi mrliškimi vežicami nahaja v iztekajoči se spodnji ravnini.

Vrhniško pokopališče, 2011 (foto: Polona Zalokar).

Vrhniško oskrbnišvo se je zavzelo za lastništvo pokopališča, 190. (NŠAL, ŽA Vrhnika).

STARA ŠOLA – MEŽNARIJA,

Hrib 2

Stara šola (foto: Franci Dovč, 2011).

Naslov: Hrib 33 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 270 (1900), Kotnikova cesta 22 (1934), Voljčeva cesta 26 (1953), Hrib 2 (1958)

Domača imena: Mesnarija (1870), Šola (1890), Mežnija – šola (1914)

Lastniki: Marijina cerkev v Logatcu (1824), mežnarija (1838), občinska šolska stavba (1870), šola Hrib (1879), mežnija (stara šola) (1934)

Dejavnost: mežnarija, stanovanja, osnovna šola (1796–okoli 1824, 1852–1905), Deželna gospodinjstva šola (1905–1915), cerkvene organizacije in društva (po letu 1900), telovadno društvo Orel, Karitas (po 1991)

Ob župnijski cerkvi stoji poslopje, v katerem so stanovali cerkveni oskrbniki – mežnarji; konec 18. stoletja se omenja cerkovnik Gašper Križaj z ženo Apolonijo in otroki.

Stavba je bolj znana kot vrhniška stara šola, saj se v njej že leta 1796 omenja učitelj Janez Ozidek, ki je opravljal tudi dela cerkovnika in organista. Stavbo so leta 1852 prenovili v prvo pravo šolo trivialko z dvema učilnicama in s stanovanjem za učitelja. V njem je leta 1870 prebival učitelj in skladatelj Leopold Cvek (1814–1896) iz Idrije z ženo Marijo in s hčerami Marijo, Jožefo, Ivano in Amalijo. Kasneje so stavbo zaradi odložene novogradnje povečali v štirirazrednico s pri-

Člani telovadnega društva Orel, okoli 1910 (Šumrada, Škrabec, Vrhnika, prečuden kraj).

zidkom za šolsko pisarno in stanovanjem za šolskega slugo. V šoli sta poučevala prvi in drugi učitelj, ki sta prejemale po 300 oziroma 210 guldnov plače. V izpraznjeno stavbo se je v začetku leta 1905 vselila Deželna gospodinjstva šola pod vodstvom šolskih sester in delovala do leta 1915. Za šolske prostore, šolski vrt in njivo je deželni odbor plačeval cerkvenemu predstojništvu letno najemnino 330 kron. V stavbi je delovalo tudi katoliško Slovensko izobraževalno društvo in več desetletij katoliška knjižnica.

Pred prvo svetovno vojno so se v stavbi zbirale dekleta in žene Marijine družbe ter Marijina družba krščanskih mladeničev. V župniji je delovala tudi podružnica Družbe sv. Cirila in Metoda s 46 člani. V pritličju stavbe se je nahajala orlovska telovadnica, ki so jo imeli nato več mesecev »v zakupu« hribski otroci,⁹³ po izbruhu vojne leta 1914 pa se je v prostore nastanila vojska. Čete in oddelki so se pogosto menjavali, zato je poslopje utrpelo precejšnjo škodo.

Stara šola je nudila prostor raznim stanovalcem. Leta 1890 so v njej prebivale gostačke Mina Canker iz Samotorce, domačinka Marija Krašovic ter Marija Halek s sinom Francem, čevljarjem.⁹⁴ Leta 1926 so stavbo – organistovo stanovanje, ki je bila tedaj v slabem stanju, predelali v stanovanja in napejlali elektriko s svetilkami in z žarnicami.

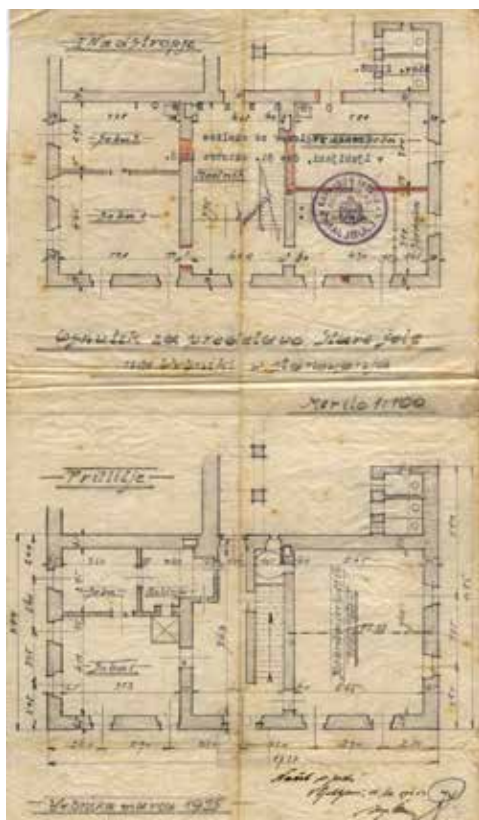

Dekleta in žene z Vrhniko in okolice so se med leti 1900–1916 zbirale v Marijinih družbah ter o članstvu vodile imenik z osnovnimi podatki. Mlajše članice so vodile svoj imenik, 1916 (NŠAL, ŽA Vrhnika).

Kronika Marijine družbe, 1901 (NŠAL, ŽA Vrhnika).

Prvi stanovalec v prenovljeni stavbi je bil mizarski mojster Franc Vintar. V pritličju je od leta 1933 dalje dolga leta živela družina Franciške (roj. 1913) in Antona Jurjevčiča (roj. 1909), krojača in cerkovnika, s šestimi otroki. Najstarejši Anton je bil profesor glasbe, Janez in Lucija sta ostala na Vrhniku, Marija je še do pred nekaj leti živela tu, ter Betka in Pavla. Poleg Jurjevčičev je tu živel še organist Tone Koprivnikar in operna pevka Valerija Heybal. Med drugo svetovno vojno so mežnarijo zasedli vojaki. V letih 1946–1952 je v prvem nadstropju stanoval profesor glasbe in organist Stanko Habe (1920–2003) z ženo Minko, s hčerko Minči in sinom Tomažem. V njihovo stanovanje so se nato vselili Nučiči iz Velikih Lašč, ki so ostali najdlje. Poleg njih so v hiši stano-

Načrt za prenovo stare šole, 1925 (NŠAL, ŽA Vrhnika).

vali še Gombačevi iz Prekmurja, Slabetovi s Štajerske, Žilavčevi in finančnik Trontelj. V prostorih današnjega Karitasa so stanovali Srebotnjakovi iz vrhniške okolice.

Pred leti je bila podržavljena stavba vrnjena župniji. Danes živijo v njej nekdanje stranke, v pritličju bosanska družina in delavka župnijskega vrta ter v zgornjem nadstropju dve stranki. V prostorih nekdanje telovadnice deluje župnijska Karitas, katere začetki segajo že v društvo Elizabetina konferenca, ustanovljeno na Vrhniki leta 1914.

KAPLANIJA,

Hrib 1

Kaplanija (foto: Polona Zalokar).

Naslov: Hrib 35 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 271 (1900), Hrib 1 (1934)

Domača imena: Kaplanija (1870, 1934)

Lastniki: kaplanijski beneficij⁹⁵ (1824), kaplanija (1838), občinska kaplanija (1870), kaplanija Hrib (1879)

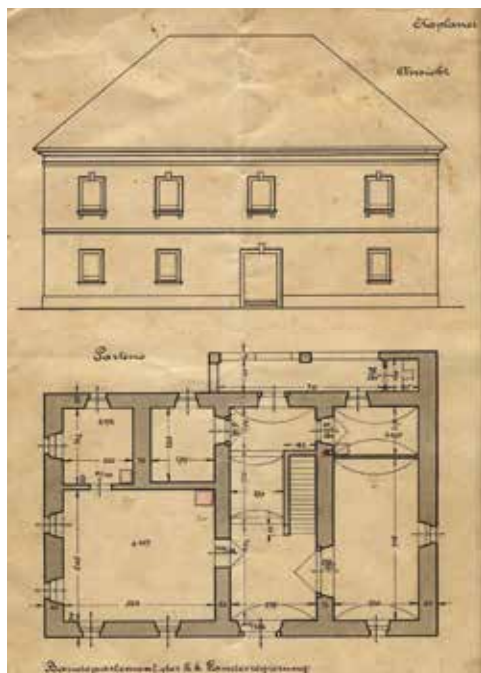
Dejavnost: župnijska dejavnost (do 1945), oddelek za starostnike (po drugi svetovni vojni), otroški vrtec (od 1970 dalje)

Obnovljena nadstropna stavba ima z dvoriščne strani dobro ohranjen kamniti portal z letnico 1837 v sklepniku ter lepo obokan notranji prostor. Zastekljen vetrolov je mlajšega nastanka.

V kaplaniji sta običajno prebivala po dva kaplana, ki sta pomagala na župniji. Imenovali so ju mali in veliki kaplan. V pritličju je stanoval prvi in v nadstropju drugi. Leta 1870 se omenjata kaplana Jožef Kogej (roj. 1831) iz Idrije in Janez Šafer (roj. 1838) iz Mekinj, gospodinjala jima je Katarina Kogej. Leta 1890 se omenjata duhovna pomočnika Matevž Sitar (roj. 1860) z ljubljanske Ježice in Peter Bohinec (roj. 1864) z Visokega nad Kranjem ter kuharica Antonija Martinčič iz Šentjurija pri Kumu. Kasneje se omenjajo kaplan Štefan Rihar, od leta 1893 kaplan Luka Smolnikar (roj. 1863) z Visokega in od leta 1895 kaplan Franc Košir (roj. 1863) iz Loke. Pred prvo sve-

tovno vojno sta kaplansko službo opravljala Ivan Prinar (roj. 1884) s Polja pri Ljubljani ter leto dni mlajši Frančišek Zabret iz Predoselj. V času prve svetovne vojne in po njej se omenjajo kaplani Fran Golmajer, begunski kaplan Ciril Zaman, Dobrunjec Anton Selan (roj. 1891) ter Blejec Anton Torkar (roj. 1890). Zadnja kaplana Avguštin in Studen sta med drugo svetovno vojno zbežala. Kaplanija je vodila tudi lastno gospodinjstvo, za katerega so skrbele navadno kaplanove sestre. Golmajerjeva Mici je znala pripraviti prav dobre štruklje z maslom in orehi.⁹⁶

Po drugi svetovni vojni je bila kaplanija podržavljena. V pritličju je živela družina Malavašič pred selitvijo v lastno hišo. Na desni strani so imeli sobo vrhniški radioamaterji. Zgoraj so stanovali Ogrinovi in Šimicevi. Gospod Šimic je bil zdravnik samouk. Od 60. let minulega stoletja dalje je v stavbi gostoval oddelek za starostnike, ki so tu bivali, prehranjevali pa so se v domu na Tržaški cesti.

Načrt za prenovu kaplanije, 1909 (NŠAL, ŽA Vrhnika).

Obokan hodnik v kaplaniji, 2011 (foto: P. Zalokar).

Nato je stavbo prevzela Industrija usnja Vrhnika, ki je v stavbi organizirala občinski otroški vrtec. Leta 1992 je bila stavba vrnjena župniji, ki je lansko leto s pomočjo občinskih sredstev stavbo obnovila. Sedaj se v njej nahajajo trije starejši oddelki župnijskega vrta.

Pred kaplanijo se je nekdaj razprostiral velik kaplanijski vrt s hlevom (1824) in sadnim drevjem, ki je segal vse do Prekove hiše. Po drugi svetovni vojni je bil podržavljen. Na njem sta nastali Malavašičeva in Mrakova hiša. H kaplaniji je sodil tudi manjši pašnik »Farovška dolina«, v kateri so pred drugo svetovno vojno nastopali člani telovadnega društva Orel. Po vojni so se v dolini smučali domačini in na zamrznjenem dnu drsali otroci. Danes se na nasutem ravnem dolinskem dnu nahaja otroško igrišče župnijskega vrta.

Otroški vrtec v kaplaniji, 2011 (foto: Polona Zalokar).

ŽUPNIJSKI VRTEC,

Voljčeva cesta 22

Župnijski vrtec (foto: Franci Dovč).

Naslov: Voljčeva cesta 22 (1958)

Domača imena: Malavašič, Vrtec (2005)

Lastniki: Malavašič, župnija Vrhnika, občina Vrhnika (1990)

Dejavnost: vzgojna dejavnost (od 1991 dalje)

Na nekdanjem kaplanijskem vrtu sta leta 1953 postavila manjšo stanovanjsko hišo zakonca Malavašič, ki sta pred tem živela v kaplaniji. Vencelj Malavašič (1876–1969), upokojeni dimnikar, je izhajal iz znane dimnikarske družine na Tržaški cesti, kjer so jim italijanski okupatorji med drugo svetovno vojno požgali hišo. Z Ivano (1888–1976), rojeno v Kranju, sta imela hčerko Marijo (1911–1990), uslužbenko, ter sinova Franca (1919–1977), ki se je poročil v Raskovec, in

Malavašičeva hiša (foto last: Nada Žnidaršič).

Dolfeja (roj. 1910), vrhniškega stoletnika, lastnika enega prvih avtomobilov DKV. Dolfe, zaposlen pri očetu in nato v drugih podjetjih, je z Josipino, rojeno Dremelj, in s hčerko Nado najprej živel na Stari cesti ter se leta 1952 preselil v novo hišo na Sivkino ulico.

Leta 1990 je stavbo odkupila občina Vrhnika in jo dala v najem župniji, ki je stavbo preuredila za potrebe otroškega vrtca, ustanovljenega leta 1991. Zаметki ideje o katoliškem vrtcu na Vrhniki segajo že v leto 1929, ko je takratni dekan Janez Kete prosil šolske sestre v Mariboru, da bi uredile redovno življenje na Vrhniki, kjer naj bi imele na skrbi vrtec in sirote. Velik vpis otrok je leta 2006 narekoval postavitev novega večjega objekta. Vrteca obiskuje danes okoli dvesto otrok, za katere skrbi trideset zaposlenih.

MRAK,

Voljčeva cesta 23

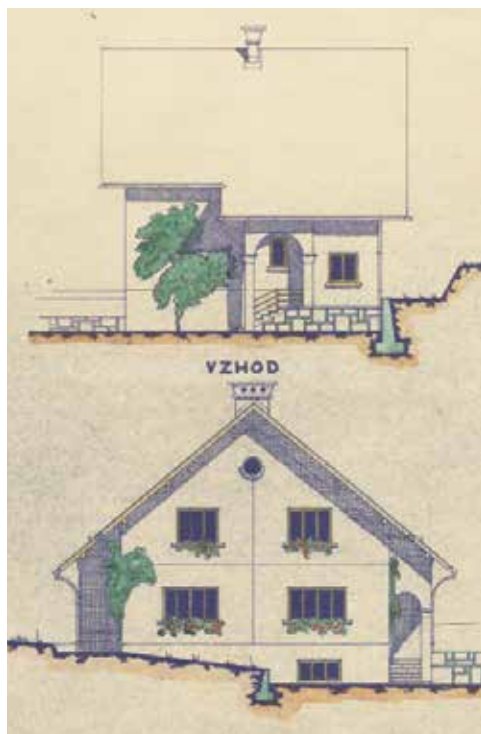
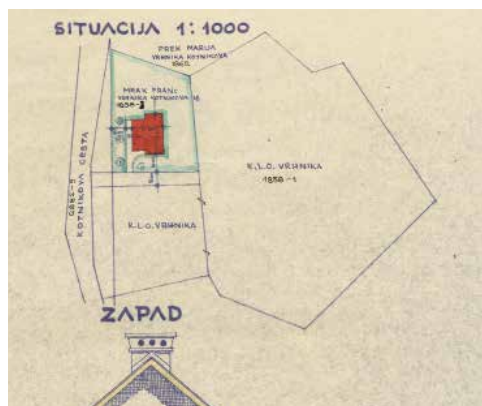
Mrakova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Voljčeva cesta 30 (1953), Voljčeva cesta 23 (1958)

Domača imena: Mrak

Hišo so po drugi svetovni vojni postavili Mrakovi, ki so jim prvotni dom požgali okupatorji med drugo svetovno vojno. Franc Mrak (rojen 1894 v Delnicah pri Škofji Loki), čevljar, je imel z Ivano (roj. 1894), gospodinjo, hčer Erno in sina Janeza. Po

Janezu Mraku (1930–1943), partizanskemu kurirčku, se je v letih 1958–1979 imenovala vrhniška osnovna šola. Pri Mrakovih je živel (1953) tudi Franc Petrovčič z Rakeka, strojni tehnik. Erna, frizerka, se je poročila z oficirjem Dragom Srdičem. V hiši stanujejo danes njihuni potomci.

Načrt za enodružinsko hišo Franca Mraka, 1948 (ZAL, VRH 13).

PREK, Voljčeva cesta 24

Prekova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 79 (1890), Sv. Pavla cesta 286 (1900), Kotnikova cesta 23 (1934), Voljčeva cesta 32 (1953), Voljčeva cesta 24 (1958)

Domača imena: Prek poleg pokopališča (1890), Prek (1914)

Lastniki: Franc Prek (1879, 1914), Jera Prek (1932–1946), Ana Prek (1946–1984), Ivana Prek (1984–1992), Marko Tomšič (1993–1998), Boštjan Miklavčič (1998)

Dejavnost: manjša kmetija (19. in 20. stoletje), karitas (90. leta 20. stoletja), krovstvo, kleparstvo in postavljanje ostrešja Boštjan Miklavčič s. p. (2011)

Tipična obrežna kmečka hiša je nastala nad manjšo kraško vrtačo na zgornji strani Voljčeve ceste nasproti pokopališča. Stavba ima ohranjen kamniti portal z vklesanima začetcnicama imena Franc Prek in letnico 1879. Ob sanaciji vlažnih, 60 centimetrov debelih kamnitih zidov se je pokazalo, da se v obodnih zidovih verjetno nahaja kamenje iz ruševin nekdanje rimske utrdbe, ki je potekala le nekaj metrov od severovzhodne stene hiše.

Prvotno (1824) je na tem mestu stalo gospodarsko poslopje vrhniške carinarnice, ki je imela sedež na koncu ulice v vogalu z Novo, danes Tržaško cesto. Zemljišče je kupil Janez Prek za svojega sina Franca, ki je leta 1879 postavil tu novo ali prenovil staro hišo.

V kletnih prostorih na dnu vrtače je bil majhen hlev za največ dve kravi, svinjak in svinjska kuhinja, kokošnjak s tremi ločenimi vhodi z dvorišča in soba za ozimnico. Strop nad hlevom in svinjsko kuhinjo je bil obokan, drugje lesen in na več mestih podprt. V ravnini s cesto se je nahajala stanovanjsko pritličje z vežo. Veža je bila izhodišče za veliko »hišo« s kmečko pečjo, ki je imela temelj na živi skali v kleti in kurišče v veži. Iz »hiše« je vodil prehod v mali »štibelc«, na drugi strani pa v večjo »kamro« ali »cimer«, ki je bila spalnica za večji del družine. Poleg tega so iz veže vodile stopnice na »ispo«, kjer je bilo v začetku tudi seno in kasneje gospodarjeva hišna delavnica v zimskem času. Na »ispi« je bila kasneje k dimniku kmečke peči dograjena sušilnica za meso. Skozi vežo se je prišlo v črno kuhinjo z ločeno kaščo in izhodom na gank pod širokim napuščem na dvoriščni strani. Na enem koncu ganka je bilo stranišče na »štrbunk«, na drugi strani so stopnice vodile na dvorišče. Mala hišna okna so imela na cestni strani železne križe. Zunanja krila so se odpirala navzven in notranja navznoter, med njimi je bil manjši prostor za rože lončnice. Hiša je dobila vodovod v kuhinji in srednji kleti leta 1904 in po napeljavi električnega omrežja na Hribu skromno električno razsvetljavo. Seno in vozovi so se okoli leta 1910 umaknili pod doma narejeni vezani kozolec s štirimi okni in skednjem, kjer so spravljali tudi kmečko orodje in stare pripomočke, na primer trlico za lan. V času prve svetovne vojne so pod kozolcem prenočevali vojaški konji in oglodali late. Hišo so nato preurejali v skladu z bivalnimi navadami in razmerami stanovalcev. V kuhinji so postavili zidan štedilnik, zgradili kopalnico in stranišče ter preuredili gank v zaprto verando z mizo in s klopjo. Na zunaj je hiša doživela večje spremembe šele precej po drugi svetovni vojni, ko so bila okna na cestni strani zamenjana z dvema sodobnima štiridelnima in vrata z delno zastekljenimi krili.

Prvi lastnik hiše Franc Prek (1862–1931) je imel končano dvoletno osnovno šolo. Velik del izobrazbe je pridobil na sedemletnem služenju avstrijske vojske, kjer je bil višji topničar v artilerijski balistični diviziji »Nadvojvoda Wilhelm«. V več krajih cesarstva, med drugim je služil na Dunaju, v Bosni in Puli, se je naučil nemščine in madžarščine ter se priučil nekaj kolarskih in tesarskih spretnosti. Po vrnitvi na Vrhniko je trideset let služboval pri veleposestniku Josipu Lenarčiču kot oskrbnik – majer, zato se je za hišo uporabljalo tudi manj znano domače ime pri *Majerju*. Domače posestvo je vodil z ženo Jero (1865–1946), rojeno Kovač v Preserju, hčerko Marije Tomšič, Štritofove, ki je poleg gospodinjskih del obdelovala laze in njive. H kmetiji je sodilo tudi nekaj gozda in polja v Močilniku, ki jih je Jera podedovala po stricu leta 1892.

Družina Jere in Franca Prek z otroki Jožefo, Ano, Francem, Janezom in Ivano, 1927 (foto last: Janez Tomšič).

Jera in Franc sta pod svojo streho nudila prostor dekli Neži Kralj, vdovi iz Kanala ob Soči, in starejšima gostačema Lizi in Jakobu Kete. Sama sta imela dvanajst otrok. Otroštvo so preživeli Marija (1890–1911), Ana (1895–1984), Franc (1899–1983), Ivana (1904–1992), Jožefa (1907–1976) in Janez (1908–1989). Najstarejšo Marijo, ki se je šolala za vzgojiteljico, je pri 21 letih ubila strela med žetvijo na »žrnadi« na Drenovem

Marija Prek (1890–1911), 1908 (foto last: J. Tomšič).

Griču, na kar je še dolgo spominjalo znamenje ob glavni cesti. Ana je bila delavka v mlekarni, kjer je skrbela za pomožna dela pri izdelavi in dostavljanju sirov na železniško postajo. Čeprav sama ni jedla svinjine, je vsako leto zredila po dva prašiča. Ivana je bila zelo prizadevna učenka. Z zaslužkom v Pollakovih usnjarni in vrhniški mlekarni si je omogočila šolanje v Gradcu, opravila Christofov in dr. Horneckov trgovski tečaj in se zaposlila kot uradnica v vrhniški hranilnici, po vojni v izvoznem oddelku in komerciali IUV, kasneje pa v računovodstvu Mlinskega podjetja na Vrhniki in v Ljubljani ter drugih podjetjih. Govorila je tri svetovne jezike, znala slovensko in nemško stenografijo, se ukvarjala s fotografijo, smučanjem in z glasbo. Jožefa je po prenehanju očetove službe delala v pisarni firme Magušar – tovarna Impex. Po očetovi smrti se je poročila z Ignacijem Tomšičem, železničarskim uradnikom. Kupila sta hišo na Brezovici, kjer še živita sinova Marko in Janez. Franc Prek ml. se je pri Fricu Jeršinovicu izučil za usnjarja, bil zaposlen pri Pollaku in kasneje v več usnjarnah na Hrvaškem in v Srbiji. Po drugi svetovni vojni je prodal hišo v Beogradu ter se

Prekova hiša, pred njo na fotografiji Jožefa, mati Jera in Ivana Prek ter Cirila Tomšič (Rosenwirth), 1932 (foto last: Janez Tomšič).

z ženo Jakobino Ogrizek, Celjanko, vrnil na Vrhniko. Poznal je polšine po Raskovcu in izdelal izviren tip »šklopa« za lovljenje polhov. Tudi s pomočjo očetovega orodja je izdeloval mizarske izdelke. Z njimi je opremil svojo hišo na Usnjarski ulici. Janez, risar, matematik in šahist, je po srednji tehnični šoli v Ljubljani nadaljeval študij strojništva v Brnu in kot inženir deloval v industriji Maribor ter poučeval na srednji tehnični šoli. V Mariboru se je tudi poročil in zapustil hčerki Anico in Jelko.

Za Francem je posestvo vodila vdova Jera Prek s hčerkama Ano in Ivano, ostareli Jeri pa sta bili v pomoč tudi dekli Cilka (?) in Nada Sečnik. Ivana in Ana sta finančno prispevali k posodobitvi kmetije z izgradnjo novega hleva in pomožnih objektov na dvorišču. Po Jerini smrti sta v hiši krajši čas gostili delavca Alojza Petelina (1953). Za Ivano je kmetijo podedoval nečak Marko Tomšič in v prazni hiši v 90. letih preteklega stoletja gostil Karitas. Današnji lastnik Boštjan Miklavčič uporablja poslopja za krovsko in kleparsko dejavnost.

ANDREJAZ,

Voljčeva cesta 25

Andrejazova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 44 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 287 (1900), Kotnikova cesta 24 (1934), Voljčeva cesta 34 (1953), Voljčeva cesta 25 (1958)

Domača imena: Andreas (1870, 1914)

Lastniki: Matija Jerina (1824, 1838), Jožef Jerina (1870, 1890), Janez Jerina (1914, 1934)

Dejavnost: gostilna (1784), stanovanja (1870 in dalje)

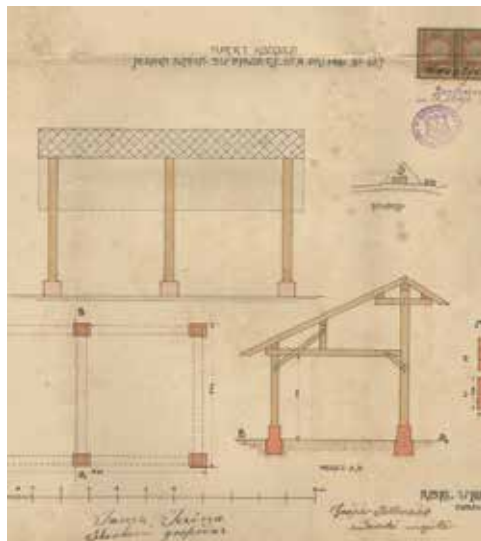
Proti koncu Voljčeve ceste na nasprotni strani pokopališča stoji dolga Andrejazova hiša. Konec 18. stoletja je tu živel Andrej Hrovat (Krobat) z ženo Ano, rojeno Dolinar, in otroki. Bil je lastnik domca, kajžar in krčmar. S krčmarjenjem so nadaljevali tudi Jerinovi nasledniki. Razširjena Jerinova družina je štela gospodarja Jožefa (roj. 1838), tretjinskega kmeta, ženo Nežo (roj. 1839 v Veliki Ligojni), sina Janeza, Jožefovega brata Antona z ženo Heleno ter Jožefovo sestro Marijo (roj. 1843) s hčerko Marijo. Jožefova druga žena je bila Marija. Jožefova mati Marija Dolenc (roj. 1801), dninarka se je s sinom Andrejem, dninarjem, preselila v Trst, kjer se je Andrej leat 1871 poročil z Luigio Balboni. Marijina hči Neža Dolenc, tudi dninarka, je živela v Novem mestu, na Vrhniki pa je živela njena hči Ivana.

Andrejazova hiša okoli leta 1930. Hiša je danes prezidana, zlasti zunanjščina (F. Dobrovoljc, *Cankarjev album*).

Jerinovi so vseskozi delili streho z različnimi stanovalci. Leta 1870 so tu živeli vdova Marija Suhadolnik s sinovi Janezom, Valentinom in Matevžem, starejša dva sta postala vojaka, mlajši se je kasneje poročil, in Marija Dolinar s hčerko Marijo, z zetom Štefanom Kobalom ter vnukinjami Nežo in Ivano. Leta 1890 so hišo oddajali gostaškim družinam Novakovim, Petkovškovim in Jurjevčičevim, vdovi Ivani Stržinar z otrokoma in za določen čas tudi družini Valentina Novaka, ki se je kasneje odselila na Dunaj.⁹⁷ Cankarjevi so se preselili v hišo v začetku leta 1896 in ostali manj kot eno leto. V prvem nadstropju z vhodom od zadaj so imeli sobo (2. in 3. okno z leve) in kuhinjo v sopoljari z drugimi strankami.⁹⁸ Leta 1900 so poleg Novakovih in Jurjevčičevih gostili še Marijo Mlinar, Jero Perko, starejša zakonca Nežo in Janeza Šemerl in nekoliko kasneje beračico Mino Cankar, tesarja Ignaca Jerina z ženo Ivano, delavko Ivano Petrič ter vdovo Terezijo Zakovšek s sinom Matevžem.

Jožefov naslednik Janez Jerina (roj. 1866) je imel po vrnitvi iz Amerike z Ivano Suha-

Načrt za gradnjo kozolca Janeza Jerine, 1908 (ZAL, VRH 2).

Spominska plošča priča, da je tudi v Andrejazovi hiši prebivala Cankarjeva družina (foto: P. Zalokar).

dolnik (roj. 1881 na Stari Vrhnikih) otroke Janeza (roj. 1907), Ignacija (roj. 1910) in Valentinu (roj. 1913). Doma je ostal Janez Jerina sr., usnjarski pomočnik, ki se je poročil z Ivanko (roj. 1908) iz Šmartnega pri Litiji. Po drugi svetovni vojni (1953) sta oddajala stanovanje tudi Mariji in Janezu Jerebu, delavcu iz Medvedjega Brda. Sedaj stanuje v hiši Janez Jerina ml. z družino.

BERCE, Voljčeva cesta 26

Barcetova hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 58 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 288 (1900), Kotnikova cesta 25 (1934), Voljčeva cesta 15 (1953), Voljčeva cesta 26 (1958)

Domača imena: Berce (1870, 1914)

Lastniki: Martin Lenarčič (1824, 1838), Marija Homovc (1870, 1890), Janez Homovc (1900), Elizabeta Homovc (1914, 1934)

Dejavnost: manjša kmetija

Domačijo sestavljata ob breg postavljena zidana hiša in kozolec toplar z opečnimi stebri in dvojimi okni. Hiša ima na pročelju fasade vzdane fragmente prvotnega portala z letnico 1798 in na dvorišni strani lesen gank. Današnja podoba hiše izvira iz leta 1933, ko je bila stavba po manjšem požaru obnovljena.

Naslednik prvega znanega posestnika Martina Lenarčiča (1824) Simon Lenarčič (roj. 1840) je imel z ženo Marijo (roj. 1844) otroke Terezijo, Marijo in Jožefa. Ko se je preselil v Trst, se mu je rodila še hči Ema (1876). V Trstu je imel z Alojzijo še hčer Alojzijo (roj. 1883).

Nova lastnica domačije Marija Homovc (roj. 1825 na Hribu) je živela tu z otroki Janezom, Francem, Marijo, Ivano, Antonom in Marjeto. Janez, Franc in Marija so hodili sprva na dnino, nato se je Franc zaposlil kot usnjar pri Tomšičevih (Štritof). Marija se je poročila na Hribu in Ivana z Batagelijem leta 1894. Anton se je izselil v Ameriko. Doma je ostala Marija s hčerko Marjeto in sinom Janezom,⁹⁹ ki mu je zapustila kmetijo.

Načrt za popravilo hiše Elizabete Homovc, 1932 (ZAL, VRH 2).

Janez Homovc (roj. 1853) se je poročil z Elizabeto (roj. Križaj 1861 v Žireh), vdovo Grom z Verda s sinovoma Janezom in Francem Gromom (roj. 1885), ki je nasledil kmetijo. Francu Gromu, logarju, in Tereziji Jurjevčič (roj. 1887) se je v letih 1914 do 1926 rodilo dvanajst otrok, med njimi tudi dvojčki. Sin Jože je padel marca 1945 kot partizan v Krakovskem gozdu. Hči Valentina se je poročila s Čehovinom iz Ajdovščine, hči Ivanka je postala trgovska pomočnica. Z delom na kmetiji je nadaljevala najstarejša Rozalija – Zalka (roj. 1914), poročena Zajec z družino. Danes pa živi v hiši njen sin Janez.

Franc Grom se je boril tudi na soški fronti. Svoje spomine je ob zimskih večerih rad pripovedoval svojim vnukom na topli kmečki peči. (Marija Zalar, roj. Zajec)

FERBEŽAR, Voljčeva cesta 27

Ferbežarjeva hiša (foto: Franci Dovč).

Naslov: Hrib 45 (1824, 1890), Sv. Pavla cesta 289 (1900), Kotnikova cesta 26 (1934), Voljčeva cesta 36 (1953), Voljčeva cesta 27 (1958)

Domača imena: Šlampe (1870), Žlampe (1890, 1914)

Lastniki: Janez Ferbežar (1824, 1838), Martin Ferbežar (1870), dediči Martina Ferbežarja (1879), Lovro Ferbežar (1890, 1914), Franc Ferbežar (1934)

Dejavnost: kajža (1870, 1914), mala kmetija

Pogled s konca Kotnikove ceste proti »Butnkovemu« klancu, pred letom 1946. Na desni: Ferbežarjeva hiša, na levi: Bercetova hiša in za njo stavba stare ubožnice. Kapelico so podrli po vojni ob gradnji ceste Maribor–Trst (foto last: Janez Tomšič).

Pritlična, delno zidana hiša izvira iz sredine 19. stoletja. Pod skupno streho združuje bivalne in gospodarske prostore. Krita je s simetrično dvokapnico z lesenima zatrepoma.¹⁰⁰

Prvemu znanemu lastniku Janezu Ferbežarju je sledil kajžar Martin Ferbežar (roj. 1831). Z ženo Ivano (roj. 1832 pri Šklepcu), dninarko, sta imela otroke Ano (roj. 1860), Janeza (roj. 1863) in Lovra (roj. 1868). Ker sta mlada umrla, so za mladoletnega Lovra in njegovo imetje skrbeli Šklepcovi. V hiši so konec 19. stoletja gostili zakonca Leno in Antona Jerina, vdovi Jero Sadu s Steindorfa na Koroškem in Marijo Hren s hčerkami Marijo, Franco in Ivano, vnukom Josipom ter materjo Marijo Cankar.¹⁰¹ V začetku 20. stoletja je tu prebivala tudi družina Elize in Antona Isteniča z otroki Albinom, Francem, Ivanom, Antonijo in Vincencem ter družina Ivane in Valentina Petriča z otroki Ivano,

Antonijo in Francem.

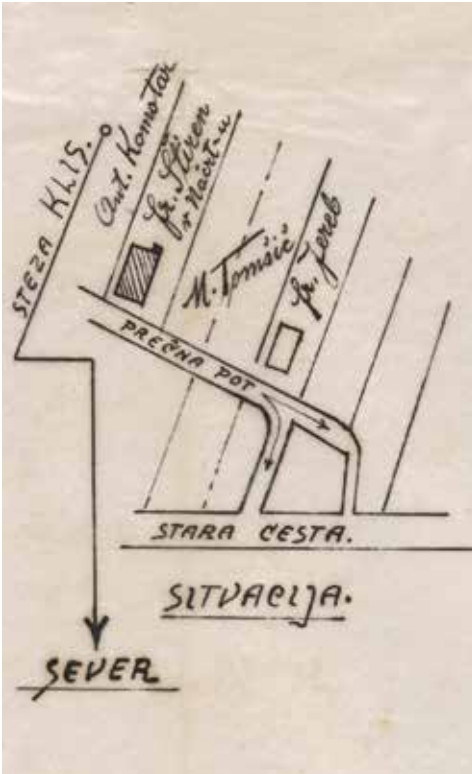
Lovro Ferbežar (1868–1933) se je leta 1892 poročil z Ano Kogovšek iz Smrečja, s katero sta imela hčerke Marijo, Ano in Marjeto ter sina Franca. Marija se je poročila z Jožefom Webrom v Banatu in rodila hčer Marijo. Franc, usnjar, je imel z Valentino Slokar hčerke Petro, Francko, poročeno Barakovič, in Lojzko, poročeno Blažević. Ferbežarjevi so obdelovali polja. Lovro je dvakrat poizkušal zaslužiti tudi v Ameriki, od koder se je vrnil bolan. Po njegovi smrti je hišo prevzela vdova Ana Ferbežar (1861–1961), gospodinja, s hčerko Ano (1895–1970). Italijani so jima med okupacijo leta 1942 podrli dva prostora v zgornjem delu hiše proti cesti, ker sta ovirala cesto Vrhnika–Trst. Po drugi svetovni vojni (1958) sta k sebi vzeli sorodnika Franca Kogovška. Kasnejši lastniki Kogovškovi so notranjost hiše nekoliko preuredili.

ŠTIRN,
nekdanj Klis 1

Štirnova prva hiša, v ospredju sedi Ivana Kogoj, v ozadju nekdanji dom JLA pred letom 1953 (foto last: Stanislav Kogoj).

Naslov: Na Klisu 2 (1953), Na Klisu 10 (nova hiša, 1958)

Situacijski načrt za pritlično hišo Franca Štirna, 1929 (ZAL, VRH 2).

Prvo hišo na Klisu sta postavila šofer Franc Štirn (roj. 1902) in njegova žena Marija (roj. Kanc 1903 v Verdu) v letih 1931 in 1932. Pritlična hiša z dvokapno streho je imela tloris 7,5 x 12 m. Kmalu po vselitvi je bila v hišo napeljana voda in elektrika, odpadna voda se je stekala v greznico. Marija in Franc sta imela hčerko Majdo in sina Vinka, ki se je po končanem študiju zaposlil v Tomosu.

Družina Štirn, z leve: Marija, hči Majda, sin Vinko in Franc, okoli 1940 (foto last: Majda Kunc).

V hitri urbanizaciji Klisa za Štirnovo hišo ni bilo več prostora – podrli so jo v letih 1953 do 1955. Štirnova sta zgradila nadomestno hišo na Klisu ob potoku. Hiša je bila po izselitvi lastnikov leta 1973 prepuščena Komunalnemu stanovanjskemu podjetju Vrhnika za skladišče in leta 1974 dokončno porušena. Na njenem mestu je danes uprava Zdravstvenega doma Vrhnika.

Štirnova prva hiša. Na vhodu sta Franc in Marija Štirn, na dvorišču sin Vinko z ženo (foto last: Majda Kunc).

JEREBOV KOZOLEC

Franc Jereb s sinovoma Rudijem in Francem, v ozadju Jerebov kozolec s kočijami in sanmi, 1926(foto last: Stanislav Kogoj).

Nekoliko naprej od Štirnovne hiše je ob poti, ki je vodila od Sokolskega doma čez Klis do Stare ceste, stal Jerebov kozolec. V njem je Rudi Jereb s Stare ceste izdeloval in popravljaval stare kočije in sani.¹⁰² Nasproti kozolca je stalo kmečko skladišče družine Brenčič – Mrovčevih s Stare ceste. Mrovčev zet Janez Rode je skladišče kasneje predelal v avtoličarsko delavnico.

PIŠLERJEVA DESTILARNA,

Krožna pot 6

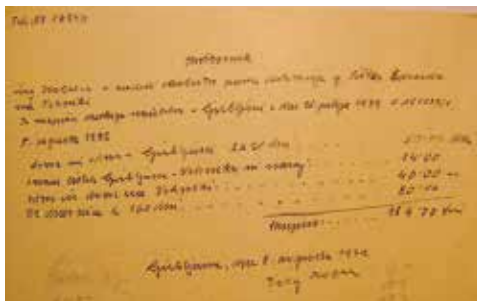
Polancov mlin (označen s črtnanim krogom) ob umetni strugi Klisa na mapi reambulančnega katastra, 1869 (ARS, AS 181).

Naslov: Vrhnika 49 (1905), Klis 2 (1942)

Lastniki: Ignac Simon (1870), Jera Simon (1879, 1916), Anton Simon (1927), Edvard Pišler (1930), Janez Pišler (1947), državna podjetja: Jelka (1955), Gosad (1963), Droga Portorož (1967); Liko d. d. Liboje (1999), Marjan Pintar (2003), Marijan Arko (2005)¹⁰³

Dejavnost: mlin (1869, 1896), destilarna eteričnih olj (1932–1967), prehrabena industrija (1967–1999), kovinska industrija Marjan Arko s. p. (2011)

Na mestu današnjega kovinarskega podjetja je najkasneje leta 1869 stal mlin s stopami lastnika Ignaca Simona. Za Ignacem je mlin prevzela Jera Simon s Stare ceste.¹⁰⁴ V začetku 20. stoletja je bil mlin, v katerem se že nekaj let ni mlelo, star in podprt s podporami. V njem so se v poletnem času skrivali otroci ter se kopali v bližnjem Klisu. Vrhničani so zaradi varnosti želeli, da se mlin prenove ali poruši. Leta 1930 je mlin z zemljiščem kupil Edvard Pišler in ga preuredil v destilarno za mletje vršičkov iglavcev, iz katerih so potem s pomočjo destilacije izdelovali smrekovo in brinovo olje. Do »Pišlerjevega malna«, kakor so domačini imenovali Pišlerjevo destilarno eteričnih olj na Klisu,¹⁰⁵ je bila od Hribskega potoka speljana struga. Nivo vode je uravnavala zapornica na začetku struge. Edvard je leta 1942 k stavbi dozidal prizidek in jo naslednje leto dvignil za eno nadstropje. V destilarni je bil zaposlen Pavel Kovač, Jurčkov Pavle. Pišlerjevi so zbirali še praprotni

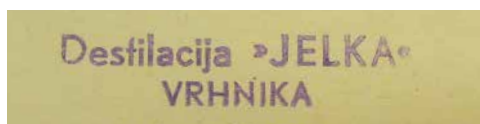
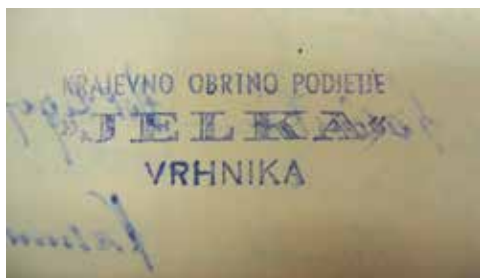
Parna destilacija Edvarda Pišlerja je začela delovati že leta 1932 (ARS, AS 133).

druga zdravilna zelišča, kuhali žganje in imeli v lasti tudi njivi med mlinom in Škvarčem, kjer so gojili poprovo meto za prodajo.

Po drugi svetovni vojni je bila podržavljena destilarna preimenovana v tovarno eteričnih olj Jelka in leta 1963 v podjetje Gosad, ki se je ukvarjalo z zbiranjem in preprodajo zdravilnih zelišč. Obrat je leta 1967 prevzela prehrabena industrija Droga Portorož, ki se je kasneje preoblikovala v živilsko industrijo d. d., in gospodarila z njim dobra tri desetletja. Leta 1999 je postal lastnik stavbe Liko d. d., industrija kovinske opreme iz Ljuboj, nato Marjan Pintar (2003), danes pa se nahaja v stavbi kovinarsko podjetje Marjana Arka.¹⁰⁶

Načrt za skladišče k Pišlerjevi destilarni, stranski ris, 1943 (ZAL, VRH 2).

Žiga destilarne »Jelka« (ZAL, VRH 18).

FEFER, Na Klisu 12 in 14

Ferferjevi hiši pozimi 1981–1982 (foto last: družina Ferfer).

Naslov: Klis 4, Na Klisu 3 (1953), Na Klisu 1 (1958)

Dejavnost: lokal s pleteninami (1941–1948)

Hišo sta gradila Franja in Anton Fefer (roj. 1899 v Kamniku pod Krimom), vojak na soški fronti in Maistrov borec, po poklicu zidar in ljubiteljski čebelar. Zaradi bližajoče se vojne je Franja, obrtnica, februarja 1941 po nasvetu veletrgovca z volno in ostalimi pletilnimi materiali Preloga gospoda

Gradnja hiše, 1941 (foto last: družina Fefer).

Načrt za hišo Antona Feferja, 1940 (ZAL, VRH 2).

iz Ljubljane namesto zaloge volne kupila opeko v Kotnikovi opekarni, medtem ko je Anton uredil vse potrebno za zidavo na parceli na Klisu, ki jo je kupil pred poroko. Prostor za hišo so odmerili ob prisotnosti župana. Anton je gradil hišo s pomočjo prijateljev in brata. Nadzor nad zidavo je imel zidarski mojster Jakob Celarc, pri katerem je bil Anton tudi zaposlen. Hiša je bila pokrita pred pričetkom vojne. Po kapitulaciji kraljevine Jugoslavije je hišo za nekaj dni zasedla italijanska vojska; v spodnje prostore so naselili mule, kuhali so pred hišo pod kuhinjskim oknom. Junija 1941 je bila hiša pripravljena za vselitev. V pritličju je imela kuhinjo, shrambo, stranišče ter delavnico in lokal s pleteninami in v prvem nadstropju zakonsko in otroško spalnico, kopalnico z angleškim straniščem ter sobo. Hiša je bila oskrbovana s podtalnico, ki so jo odkrili pri kopanju temeljev. Na podstrešju se je nahajal pločevinasti rezervoar s prostornino 1,5m³ in v kuhinji črpalka, ki je polnila rezervoar in črpala vodo za sprotno uporabo. Leta 1943 je bil v hišo napeljan občinski vodovod. Stavba je dobila današnjo podobo v 60. letih minulega stoletja, ko so tudi podstrešje predelali v stanovanjske prostore.

Pogled od Feferjevih proti Jeršinovčevi hiši, okoli 1964 (foto last: družina Fefer).

Že prvo leto druge svetovne vojne se je v Feferjevi hiši za nekaj mesecev naselil del Jurcatove družine, ki so jih Italijani izgnali iz hiše ob Ljubljani. Delavnica in lokal sta se tačas umaknila v kletne prostore. Od avgusta 1942 do avgusta 1945 je pri Feferjevih prebivala tudi Jakobina Leskovec, hčerka Franjine sestre Ivane Leskovec, ki je odšla v partizane. Vso vojno je bila v hiši partizanska »javka«, kjer so se srečevali aktivisti in delavci osvobodilne fronte ter od tu nadaljevali pot v partizane, prepošiljali pa so tudi partizansko pošto.

Franja (roj. Zalaznik 1910), pletilja, je v hiši odprla obrtno delavnico strojnega pletilstva. V delavnici ji je v zimskem času pomagal mož Anton, ki je bil po potrebi tudi trgovski potnik. Franja je po 18-ih letih

Pogled s Feferjevega dvorišča na gradnjo stanovanjskih blokov Na Klisu, 1964 (foto last: družine Fefer).

samostojnega obrtništva leta 1948 pletilne stroje prodala novo nastajajoči tovarni pletenin Rašica v Zgornjih Gameljnah, kjer se je zaposlila tudi ena njenih pletilj. Denar od prodaje je vložila v državno posojilo, ki sta ga zakonca kasneje porabila za izboljšave v hiši; tako je hiša dobila tudi fasado, ko je bilo v enkratnem žrebanju izžrebanih več obveznic hkrati.

V predelane obrtniške prostore se je vselila prva stanovalka Antonija Velkavrh z možem Živkovičem, nato družina Ilič - Bui in za njimi še dve oficirski družini. Nato je tu stanovala oficirjeva žena Ana Lovrin (1953) in po njeni izselitvi oficir Josip Valenčič z Reke z ženo Doro (1958). Ker so Feferjevi otroci odraščali, je Anton zaprosil vojaške oblasti, da mu omenjene prostore vrnejo, kar se je uresničilo šele po posredovanju Titovega kabineta.

Danes živi v hiši Valentina Fefer (roj. 1932) s hčerko Majo Barišič in njeno družino. Anton Fefer mlajši (roj. 1934) je na domačem vrtu leta 1977 sezidal svojo hišo, v kateri živi z ženo Fani in z družino sina Jerneja Feferja.

Podiranje smreke Na Klisu, 2011. Prva Feferjeva, v sredini Hribarjeva in za njo Švigljeva hiša (foto last: družina Fefer).

HRIBAR, Na Klisu 16 in 18

Hribarjeva hiša (foto: Niko Šušteršič).

Naslov: Na Klisu 6 (1953), Na Klisu 2 (1958)

Hišo sta zgradila Franc Hribar (roj. 1910 v Sv. Križu pri Kostonjeh), mlinar, in žena Ivanka (roj. Kržič 1914 na Pakem pri Borovnici) v letih 1942 in 1943. Sprva sta živela v Borovnici. Leta 1940 sta se s hčerko Majdo preselila na Vrhniko, stanovali so pri Pečkajevih. Franc je bil zaposlen v mlinu Franca Stržinarja v letih 1940–1947, nato v valjčnem mlinu Mlinske industrije Ljubljana, kasneje Žitovi pekarni Vrhnika, kjer je delal do upokojitve, zadnjih deset let kot obratovodja. Z njimi je živela še nečakinja Tončka Hribar v letih 1957–1960, kasneje poročena Japelj v Mali Ligojni, in po odredbi občine Vrhnika družina glasbene-

Hiša na Klisu 18, leta 2011 (foto last: družina Hribar).

ga učitelja Draga Bitenca iz Ljubljane z ženo Barico (roj. v Trnovcu pri Metliki). Sin Lado Hribar je z ženo Bogdano (roj. v Borovnici) leta 1980 postavil na vrtu novo hišo Na Klisu 18. V stari hiši živita sedaj hčerki Olja in Nina z družino.

ŠVIGELJ, Na Klisu 20

Švigljeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Naslov: Na Klisu 5 (1953), Na Klisu 3 (1958)
Domača imena: Grdinčkov Janez, Švigelj

Hišo sta začela zidati Janez Švigelj (roj. 1909), Grdinčkov z Mirk, in njegova žena Antonija (roj. 1912) leta 1943. Janez je bil gozdar in tesar, Antonija šivilja. Otrok nista imela. Pri njej je pred odhodom v internat v letih 1949–1956 živela nečakinja Marinka Malavašič, kasneje poročena Berlič, ki je s sestrično Marinko Kotar iz Logatca podedovala hišo.

V hiši so leta 1953 živeli tudi uslužbenec Franc Korbar iz Hrušice pri Ljubljani z ženo Branko, rojeno v Karlovcu, ter učitelj glasbe Drago Bitenc z ženo Barico. Bitenčeva sta se nato preselila k Hribarju.

Otroci iz Gradišča in Hriba smo se sankali od cerkve sv. Pavla do doma. V moji mladosti je bilo toliko snega, da smo hodili kot v rovih med hišami. (Marinka Berlič)

DEBEVC, Na Klisu 21

Debevčeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Hišo sta zidala Boža in Anton Debevc z Rakeka leta 1967. Anton, ekonomist, je bil trideset let uspešen direktor Industrije usnja Vrhnika. V popolnoma ohranjeni stavbi živijo danes Boža in sin Zvone Debevc, pravnik, z ženo Metko, tudi pravnico.

V hiši štirideset let ni bilo poplav, v zadnjih petih letih pa je kletne prostore kar štirikrat zalilo. (Boža in Zvone Debevc)

ŠKRBEČ, Na Klisu 22a

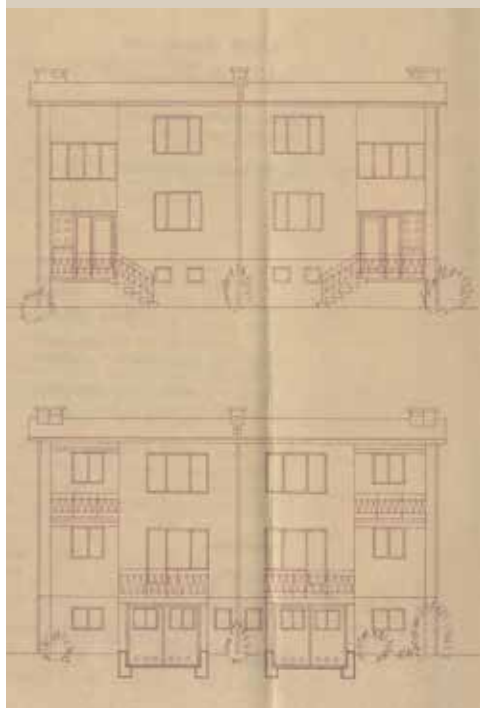
Škrbečeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Prvi del stanovanjskega dvojčka je zidal Božo Habič preko Stanovanjske zadruge v letih 1959–1961. Božo je bil delovodja v

parketarni v Verdu – kasneje Liko Vrhnika. Okoli leta 1973 je hišo kupil Vlado Lakota, ki je bil zaposlen v tovarni avtodielov v Nemčiji. Hišo je prodal nečakinji Davorki, ki živi tu z možem Marjanom Škrbcem.

MALOVRH-PRISTOVNIK,

Na Klisu 22b

Načrt za gradnjo »dvojčka« na Klisu, 1960 (ZAL, VRH 18).

Drugi del stanovanjskega dvojčka, na mestu, kjer so se nekdanje razprostirale njive in drevedored hrušk, sta zidala Albin Pristovnik in Frančiška, rojena Malovrh, v okviru Stanovanjske zadruge v letih 1959–1961. Vrhniška stanovanjska zadruga je bila ustanovljena z namenom gradnje »dvojčkov« Habič – Pristovnik in Cankar – Petrovčič na Klisu ter treh »dvojčkov« pri pošti. Frančiška, gospodinja, in Albin, trgovec, sta imela hčer Nado, ki stanuje s hčerkama Polono in Klaro v mlajšem prizidku, v hiši pa živi mama Frančiška.

MIHEVC,

Na Klisu 23

Mihevčeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Naslov: Na Klisu 14 (nekdanj)

Hišo je zidal okoli leta 1966 urar Leopold Mihevc s soprogo. Dediči so hišo prodali.

ŠVENTNER,

Na Klisu 24

Šventnerjeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Stane Šventner je kupil parcelo od Janeza Pišlerja in na njej postavil hišo leta 1967. V hiši živi z ženo Slavko, rojeno Köstner, in s hčerko Darjo z družino. Stane se rad spominja mladih dni, ko je po končani vojaščini stanoval pri Fricu in hodil čez Klis na Loško vasovat.

KORDIČ,

Krožna pot 1 in 3

Kordičeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Stanovanjski dvojček sta zidala brata Mate in Jože Kordič s Hvara leta 1958. V polovici hiše je živel Jože z ženo Urico, s katero sta imela nekaj let v najemu gostilno »Dalmatince« na Stari cesti. Sedaj živi tu hči Alenka z družino. V drugi polovici živijo danes novi lastniki.

KOGOJ,

Krožna pot 4

Ivana Kogoj pred novo hišo na Klisu (foto last: Stanislav Kogoj).

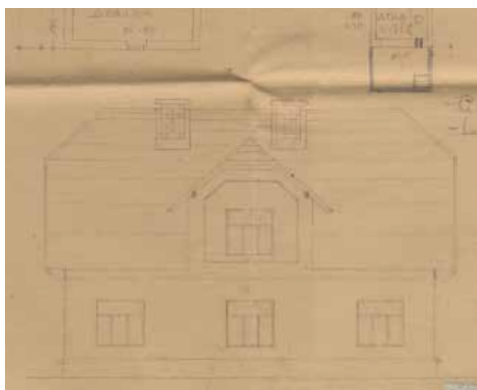
Naslov: Klis 3, Na Klisu 4 (1953, 1958)

Avgust Kogoj (1899–1972), mehanik iz Logatca in Ivana (1898–1978), Jerebova s Stare ceste, s sinovoma Slavkom ter Stanislavom, sta

najprej živela na Stari cesti. Tam je Avgust prodajal otroške vozičke, kolesa in šivalne stroje Keler, ki jim je sam dodal ogrodje in napis Kogoj. Pred drugo svetovno vojno je bil tudi šofer turističnih avtobusov na Bledu. Ivana je kot šivilja organizirala šiviljske tečaje in tečaje umetnega vezenja na Vrhniki in v okoliških vaseh.

Poroka Ivane Jereb in Avgusta Kogoja, zraven Kogojeva mama, v ospredju so otroci sorodnikov, 1922 (foto last: Stanislav Kogoj).

Načrt za enodružinsko hišo Ivane in Avgusta Kogoj, 1938 (ZAL, VRH 2).

Ob božiču 1938 so se preselili v novo hišo na Klisu. Tisto noč je pogorela Tomšičeva žaga v Gradišču. Avgust je imel mehanično delavnico v Lenarčičevi hiši ob Tržaški cesti. Bil je tudi lovec. Nekoč je v gozdu našel slepo srnico, za katero so potem skrbeli na domačem dvorišču.

Dr. Stanislav Kogoj (roj. 1922) je imel z ženo Drago (roj. Gradnik 1924 v Medani) hčerko Vesno in sina Gorazda. Kot zdravnik je služboval najprej v Vipavi, nato v bolnici v Ljubljani in kasneje v Splošni ambulanti na Vrhniki, ki je bila tedaj v Rokodelskem domu na Tržaški cesti. Leta 1963 in 1964 je živel v alžirskem mestu Al Asam, kamor je za pol leta na počitnice prišla tudi njegova družina. S tamkajšnjimi prijatelji so ohranili stike do danes. Danes živi v hiši Stanislav s hčerko Vesno in potomci.

Kočije Rudija Jereba, z desne stojijo: Rudi Jereb, Ivanin brat, vajenec in nečakinja Ana, v ozadju hiše na Stari cesti, 1926 (foto last: Stanislav Kogoj).

Kogojeva prodajalna pri Neženk na Stari cesti pred letom 1938 (foto last: Stanislav Kogoj).

TOMINC, Na zelenici 2

Tomičeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Hišo sta zidala Gabrijela in Miha Tominc leta 1956. V njej sta živela s sinovi Miho, Francijem in Slavkom ter hčerko Darinko. Sedaj živi v hiši Slavko s potomci.

KRAŠOVEC, Na zelenici 4 (prej Klis 9)

Kraševčeva hiša (foto: Niko Šušteršič, 2011).

Hišo sta zidala Marija in Vinko Krašovec leta 1967. Prej sta stanovala na Sveti Trojici. Sedaj stanuje z njima sin Iko z ženo Lidijo in s sinovoma Aljažem in Martinom.

STANOVANJSKI BLOKI NA KLISU

Stanovanjske bloke je v 50. 60. in 70. letih prejšnjega stoletja gradilo vrhniško industrijsko gradbeno podjetje Igrad. Največ, šest, jih je nastalo ob severnem kraku ulice Na Klisu in posamezni ob Cesti 6. maja, Krpanovi ter Poštni ulici, Krožni poti in Na zelenici, medtem ko je Cesta gradenj pozidana večinoma z enodružinskimi hišami.

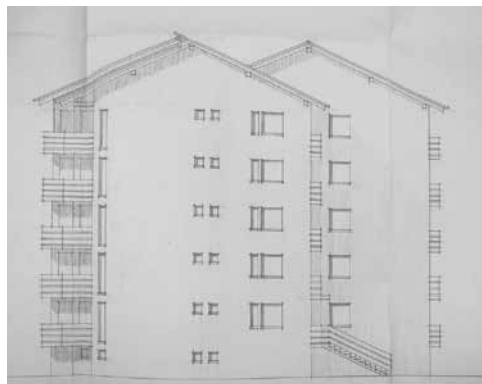
Pogled na Krpanovo ulico, 2011 (foto: Franci Dovč).

Stanovanjski bloki na Poštni ulici 5.

Stanovanjski bloki na Krožni poti, 2011 (foto: Niko Šušteršič).

Fasada stanovanjskega bloka na Poštni ulici 5, 1972 (ZAL, VRH 18.)

Stanovanjski bloki na Klisu 1, 3, 5, in 7, situacija, 1969 (ZAL, VRH 18).

Logotip in žig gradbenega podjetja Igrad (ZAL, VRH 18).

Pustna povorka med stanovanjskimi bloki Na Klisu, okoli leta 1966 (foto last: družina Fefer).

USTNI VIRI:

Ustne vire in družinske arhive je zbirala Marija Habič. Podatke so ji posredovali sedanji in nekdanji Vrhničani:

Marinka Berlič, Lojzka Blaževič, Boža in Zvone Debevec, Amalija Dolenc, Franci Dovč, Jernej Fefer, Saša Fefer, Valentina Fefer, Ema Goričan, Blaž Gregorc, Ladislav Hribar, Marija Istenič, Janez Jerina, Veronika Jeršinovič, Janez Jurjevčič, Irena Kafol Hrovat, Stanislav Kogoj, Marjana Kranjc, Iko Krašovec, Majda Kunc, Gabrijel Mihevc, Marjeta Miklavčič, Marko Mulej, Anica Opeka, Iva Pečar, Marija Pečkaj, Majda Peternel, Franc Postružnik, Nada Pristovnik, Tončka Stržinar, Davorka in Marjan Škrbec, Slavica Štirn, Niko Šušteršič, Stane Šventner, Janez Tomšič, Marko Tomšič, Vinko Tomšič, Gorazd Tršar, Anton Turšič, Marija Umek, Mihajlo Vujošević, Marija Zalar, Francka Zalaznik in Nada Žnidaršič.

LITERATURA:

Matjaž Ambrožič, Župnijska cerkev spreobrnjenja sv. Pavla na Vrhniku, Vrhnika 2002.

Sonja Anžič, Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu 19. in 20. stoletja – 4. del (Hrib), v: Vrhniški razgledi 8, Vrhnika 2007, str. 192–288.

Sonja Anžič, Prebivalstvo občine Vrhnika na prelomu 19. in 20. stoletja – 3. del, v: Vrhniški razgledi 7, Vrhnika 2006, str. 162–272.

Ada Bar – Janša, Naselbinska stavbna dediščina in njen pomen (Vrhnika), Ljubljana 1988 (posredovala konservatorska svetovalka Damjana Terseglav Pediček iz Zavoda za varstvo kulturne dediščine Ljubljana, Tivolska cesta 4).

France Bezljaj, Slovenska vodna imena, I. del (A–L), Ljubljana 1956.

Frančišek Bohanec, Cankarjeva Vrhnika, Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, Zbirka vodnikov 192, Ljubljana 1997.

France Dobrovoljc, Cankarjev album, Maribor 1972.

Mateja Glušič, Elica Brelih, Razvoj glasbenih dejavnosti na Vrhniku, v: Vrhniški razgledi 10, str. 101–120.

Karel Grabeljšek, Cerkveni maček, Utrinki iz otroštva, Ljubljana, 1983.

France Habe, Kratek oris zgodovine Vrhnike in njene okolice, v: Tridesetletni jubilej državne narodne šole na Vrhniku 1904–1934, Vrhnika 1934, str. 8–23.

Peter Habič, Jože Rode, Vrhnika (druga razširjena izdaja), Vrhnika 1988.

Peter Habič, Vrhniški izviri in njihovo kraško zaledje, v: Vrhniški razgledi 1, Vrhnika 1996, str. 43–74.

Tone Hojan, Pradedovi spomini, v: Vrhniški razgledi 9, Vrhnika 2008, str. 269–287.

Jana Horvat, Nauportus (Vrhnika), Ljubljana 1990.

Jana Horvat, Nauportus, Vrhnika v arheološki obdobjih, v: Vrhniški razgledi 1, Vrhnika 1996, str. 89–106.

Janez Kos, Zapisnik gradbenih parcel in hiš ter posestnikov v katastrski občini Vrhnika 1824, v: VR 8, Vrhnika 2007, str. 180–189.

Miha Kosi, Potujoči srednji vek, Cesta, popotnik in promet na Slovenskem med antiko in 16. stoletjem, Ljubljana 1998.

Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana 1937.

Močilnik, Poljudno znanstveni list, ki ga izdaja dijaški krožek Vrhnika, leto 1, št. 2, Vrhnika 1940.

Nataša Oblak, Veliki ljudje v malem kraju, Zgodovinski razvoj in pomen Kotnik–Lenaščičevega posestva v Verdu, v: Vrhniški razgledi 4, Vrhnika 2003, str. 25–75.

Marija Oblak Čarni, 15 dekagramov sladkorja na odrezek 410, v: Vrhniški razgledi 9, Vrhnika 2008, str. 258–268.

Rafael Ogrin, Iz vrhniške preteklosti, v: Kronika 9, št. 1, Ljubljana 1961, str. 1–4.

Rafael Ogrin, Nekdanji Vrhničani, v: Kronika 11, št. 1, Ljubljana 1963, str. 23–26.

Marija Petkovšek, Zgodovina vrhniške šole, v: Tridesetletni jubilej državne narodne šole na Vrhniku 1904–1934, Vrhnika 1934, str. 5–8.

Peter Petru, Vrhnika, v: Arheološka najdišča Slovenije, Ljubljana 1975, str. 206–209.

Olga Pivk, Od obrtnih delavnic do Industrije usnja Vrhnika, v: Vrhniški razgledi 6, Vrhnika 2005, str. 71–87.

Jože Rode, Vrhnika skozi stoletja, Ljubljana 1997.

Marjan Slabe, Juša Vavken, Ada Bar – Janša, Vrhnika, Valorizacija in spomeniški red, Zavod za spomeniško varstvo Ljubljana, Ljubljana 1970.

120 let delovanja Olepševalnega društva Vrhnika, današnjega Turističnega društva Vrhnika, razstavnica katalog, Vrhnika 2005.

Jože Suhadolnik, Simon Ogrin, 1851–1930, slikar, Vrhnika 2001.

Janez Šumrada, Milan Škrabec, Vrhnika, prečuden kraj, Vrhnika 1990.

Vlado Valenčič, Organizacije za napredek agrarne proizvodnje, specialno šolstvo in strokovna literatura, v: Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog, I. zvezek, Agrarno gospodarstvo, Ljubljana 1970, str. 523–556.

Zgodovina, Tematski leksikoni (priredil Damijan Zelnik), Tržič 2003.

Bernarda Županek, Emona: mit in resničnost, Ljubljana 2010.

ELEKTRONSKI VIRI:

Avguštin Prygl – Tyfernus: <http://www.slovenjgradec.si/omestu/kultura/ustvarjalniumetniki.aspx> http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/slovenistika/obvestila2.asp?o_id=3926

Slovenski biografski leksikon, 1925–1991, elektronska izdaja, ZRC SAZU, Ljubljana 2009: <http://nl.ijs.si/fedora/sbl/>

Karel Grabeljšek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Karel_Grabelj%C5%A1ek

ARHIVSKI VIRI:

Arhiv Republike Slovenije (AR):

AS 133 Okrajno glavarstvo Ljubljana okolica, t. e. 11, 12, 23 in 24: gradbene zadeve.

AS 176 Franciscejski kataster za Kranjsko, A 108 k. o. Vrhnika: Zapisnik gradbenih parcel občine Vrhnika 1824; Abecedni zapisnik imen vseh zemljiških in hišnih posestnikov občine Vrhnika, okoli 1838.

AS 181 Reambulančni kataster za Kranjsko, A 108, k. o. Vrhnika: Popis hiš občine Vrhnika 1879; Mape reambulančnega katastra 1869–70, A 108 C06.jpg.

Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL):

VRH 16 Matični urad Vrhnika 1870–1959, t. e. 5: Ljudsko štetje 1870 in Ljudsko štetje 1880; t. e. 7: Abecedno kazalo k ljudskemu štetju na Vrhniki 1900; t. e. 8: Kazalo k zapisniku o ljudskemu štetju krajevnne občine Vrhnika 1910.

LJU 360 Okrajno glavarstvo Ljubljana – okolica, fasc. 38: Občina Vrhnika, mapa Jera Simon.

VRH 2 Občina Vrhnika 1867–1945, t. e. 1–14.

VRH 18 ObLO in SO Vrhnika /1882/ 1949–1969, t. e. 68: Volilna imenika KLO Vrhnika 1950–1952; t. e. 109: Stalni volilni imenik ObLO Vrhnika 1958; akc. fond št. 2, t. e. 14.

VRH 17 LOMO Vrhnika, t. e. 22: Volilni imenik IX, Vrhnika 1953; t. e. 26: gradbene zadeve 1953–1955.

VRH 13 KLO Vrhnika, t. e. 16 in 17: gradbene zadeve.

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL):

Župnijski arhiv Vrhnika (ŽA Vrhnika):

Spisi: fasc. 11b, 13 – šolski spisi, 16, 18 – numeracija hiš 1900, 19 – načrti, 20 – stara šola, karitas, knjižnica.

Razne knjige: fasc. 11 in 12 – kronika Marijine družbe na Vrhniki

Spisi II, škatla 44 in 45.

Matične knjige župnije Vrhnika: rojstna knjiga 1784–

1797, 1798–1809, 1832–1846, 1870–1894; poročna knjiga 1842–1881, 1835–1890 (prepis).

Muzejsko društvo Vrhnika (MD Vrhnika):

Ulična numeracija na Vrhniki 1934.

Situacija naselja Hrib leta 1824 in seznam hiš 1857–1871.

Župnijski urad Vrhnika (ŽU Vrhnika):

Status animarum, I. in II. del, 1914.

ČASOPISNI VIRI:

Novice, 10. julij 1850 (?).

Slovenec, 1. julij 1908.

Naš časopis, 7. maj 2001.

OSTALI VIRI:

Zavod za varstvo kulturne dediščine, OE Ljubljana (ZVKD):

Register nepremične kulturne dediščine: *hiše Voljčeva cesta 3, Voljčeva cesta 15, Voljčeva cesta 16, Voljčeva cesta 19 in Voljčeva cesta 27; domačije Voljčeva cesta 13, Voljčeva cesta 14 in Voljčeva cesta 26.*

Okrajno sodišče Vrhnika (OS Vrhnika):

Zemljiška knjiga: Zgodovinski izpisek iz zemljiške knjige, k. o. Vrhnika, vl. št. 451 in 1884 (Jera Simon).

OPOMBE:

- 1 Habič, 1996, str. 43.
- 2 Bezljaj, 1956, str. 261.
- 3 Habič, 1996, str. 43; Ogrin, 1961, str. 1; Rode, 1997, str. 89, opomba št. 42.
- 4 ZAL, LJU 360, fasc. 38.
- 5 120 let delovanja Olepševalnega društva Vrhnika, današnjega Turističnega društva Vrhnika, razstava, Vrhnika 2005, str. 10.
- 6 Glej Horvat, 1996, str. 89, in dalje ter Habič, Rode, 1988, str. 10.
- 7 Horvat, 1996, str. 91–92.
- 8 Horvat, 1990, str. 75.
- 9 Horvat, 1990, str. 75.
- 10 Avguštin Prygl – Tyfernus (ok. 1475–1537), sošolec, tajnik in spremljevalec škofa Krištofa Ravbarja in kasneje dunajskega škofa Jurija Slatkonje, deloval tudi kot arhitekt. Kot humanist je pomemben kot eden prvih epigrafikov – zbiralec rimskih napisov z območja slovenske Štajerke, Koroške; del se jih je ohranil v kodeksih Avstrijske nacionalne knjižnice (vir: http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/slovenistika/obvestila2.asp?o_id=3926; <http://www.slovenjgradec.si/omestu/kultura/ustvarjalniumetniki.aspx>).
- 11 Horvat, 1990, str. 75.

- 12 Horvat, 1996, str. 97.
 13 Horvat, 1996, str. 93.
 14 Horvat, 1990, str. 75.
 15 Horvat, 1990, str. 75.
 16 Županek, 2010, str. 16.
 17 Kosi, 1998, str. 28.
 18 Ogrin, 1961, str. 1; Habič, Rode, 1988, str. 15.
 19 Ogrin, 1963, str. 23.
 20 Ogrin, 1961, str. 1-2.
 21 Habič, Rode, 1988, str. 19, 34; Rode, 1997, str. 47, 48.
 22 Grabeljšek, 1983, str. 36.
 23 Petkovšek, 1934, str. 5.
 24 Valenčič, 1970, str. 547.
 25 Rode, 1997, str. 15-16; Ambrožič, 2002, str. 14 in dalje.
 26 Ambrožič, 2002, str. 9.
 27 NŠAL, NŠAL 2, §. 44. Za pomoč pri iskanju datuma se zahvaljujem dr. Matjažu Ambrožiču.
 28 Hojan, 2008, str. 269, in Karel Grabeljšek, *Cerkveni maček*.
 29 Oblak Čarni, 2004, str. 15.
 30 <http://nl.ijs.si/fedora/sbl/>.
 31 Rode, 1997, str. 70.
 32 Oblak, 2003, str. 42-43.
 33 Podatek Marija Oblak Čarni.
 34 Bar - Janša, 1988, str. 2-4.
 35 Habe, 1934, str. 23.
 36 Slabe, Vavken, Bar - Janša, 1970, str. 7 in 9.
 37 Vrhniški razgledi 9, str. 94.
 38 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine.
 39 Ogrin, 1963, str. 25.
 40 Petkovšek, 1934, str. 5.
 41 Anžič, 2006, str. 248.
 42 Več o Dremljevi družini glej članek v Vrhniških razgledih 9, str. 74.
 43 Več glej članek v Vrhniških razgledih 9, str. 93-94.
 44 Glej Vrhniški razgledi 9, str. 18.
 45 Več glej: Vrhniški razgledi 9, str. 90.
 46 Grabeljšek, 1983, str. 275-276.
 47 Anžič, 2007, str. 201.
 48 Pivk, 2005, str. 78-79.
 49 Glušič, Brelih, 2009, str. 115.
 50 Ogrin, 1963, str. 25.
 51 Ogrin, 1963, str. 23.
 52 Anžič, 2007, str. 200.
 53 Grabeljšek, 1983, str. 161.
 54 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine, *domačija Voljčeva 13*.
 55 Več o stari Čempuhovi hiši glej članek v Vrhniških razgledih 10, str. 13.
 56 Več glej: Vrhniški razgledi 10, str. 41-42 in 47.
 57 Anžič, 2007, str. 200.
 58 Podatek omenja Rafael Javornik v zapisih o Tomšičevem rodu na Vrhniki (1959) na podlagi prepisa listine iz Nadškofijskega arhiva Ljubljana.
 59 ZAL, LJU 360, fasc. 38.
 60 Anžič, 2007, str. 207.
 61 Pivk, 2005, str. 79.
 62 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine, *domačija Voljčeva 14*.
 63 Pivk, 2005, str. 76.
 64 Anžič, 2007, str. 202.
 65 Grabeljšek, 1983, str. 38 in 151.
 66 Anžič, 2007, str. 201.
 67 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine, *hiša Voljčeva 15*.
 68 Prav tam.
 69 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine.
 70 Pivk, 2005, str. 73-74.
 71 Anžič, 2007, str. 202.
 72 Anžič, 2007, str. 202 in 203.
 73 Glej: Bricelj, Voljčeva cesta 15.
 74 Bohanec, 1997, str. 41.
 75 Dobrovoljc, 1972, str. 252.
 76 Anžič, 2007, str. 203 in 204.
 77 Dobrovoljc, 1972, str. 252.
 78 Grabeljšek, 1983, str. 12.
 79 Anžič, 2007, str. 204.
 80 Anžič, 2007, str. 204.
 81 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine.
 82 Anžič, 2007, str. 205.
 83 Več o Kranjčevi trgovini na Stari cesti glej Vrhniški razgledi 9, str. 99-100.
 83a Več glej: Oblak Čarni, 2008, str. 259 sl
 84 Anžič, 2007, str. 205.
 85 http://sl.wikipedia.org/wiki/Karel_Grabelj%C5%A1ek.
 86 Grabeljšek, 1983, str. 15 in dalje.
 87 Ambrožič, 2002, str. 14-16, 25, 27, 29, 40-48; Suhadolnik, 2001, str. 32-33; ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine, *cerkev sv. Pavla*.
 88 Ambrožič, 2002, str. 9.
 89 Slabe, Vavken, Bar - Janša, 1970, str. 20.
 90 Anžič, 2007, str. 194.
 91 Ambrožič, 2002, str. 88; letnice v oklepajih pomenijo leta službovanja.
 92 Ambrožič, 2002, str. 21.
 93 Grabeljšek, 1983, str. 216-217.
 94 Anžič, 2007, str. 209-210.
 95 To je cerkvena ustanova, ki sestoji iz cerkvene službe in premoženja, katerega donos naj bi služil za vzdrževanje službujočega (Zgodovina, 2003, str. 31).
 96 Grabeljšek, 1983, str. 152.
 97 Anžič, 2007, str. 217-218.
 98 Dobrovoljc, 1972, str. 254.
 99 Anžič, 2007, str. 227.
 100 ZVKD: Register nepremične kulturne dediščine, *hiša Voljčeva 27*.
 101 Anžič, 2007, str. 218.
 102 Rudolf Jereb, sedlar in kolar, je imel na Stari cesti delavnico. Več glej: Vrhniški razgledi 9, str. 121.
 103 OS Vrhnika, Zemljiška knjiga k. o. Vrhnika, vl. št. 451 in 1884.
 104 Več o Jeri Simon, Polancovi, glej: Vrhniški razgledi 9, str. 88-89.
 105 Destilarno omenja tudi Krajevni leksikon Dravske banovine, 1937, str. 364.
 106 OS Vrhnika, Zemljiška knjiga k. o. Vrhnika, vl. št. 451 in 1884.